MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet

MKIK GVI Kutatási Füzetek

HCCI INSTITUTE FOR ECONOMIC AND ENTERPRISE RESEARCH

Szakiskolák, oktatás, szegénység

Egy interjús kutatás eredményei

2016/3

Az MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet olyan nonprofit kutatóműhely, amely elsősorban alkalmazott közgazdasági kutatásokat folytat. Célja, hogy elméletileg és empirikusan megalapozott ismereteket és elemzéseket nyújtson a magyar gazdaság és a magyar vállalkozások helyzetét és kilátásait befolyásoló gazdasági és társadalmi folyamatokról.

MKIK GVI Institute for Economic and Enterprise Research
Hungarian Chamber of Commerce and Industry

Szakiskolák, oktatás, szegénység - ***Egy interjús kutatás eredményei***
MKIK GVI Kutatási Füzetek 2016/3

Az interjúkat készítette:

Makó Ágnes (vezető kutató, GVI)
Hajdu Miklós (elemző, GVI)
Nyírő Zsanna (elemző, GVI)
Tóth István János (ügyvezető, GVI)

Az összefoglalót készítette:

Makó Ágnes (vezető kutató, GVI)
Hajdu Miklós (elemző, GVI)
Tóth István János (ügyvezető, GVI)

Kutatásvezető:
Tóth István János (tudományos főmunkatárs, MTA KRTK KTI, ügyvezető, MKIK GVI)
e-mail: istvan.janos.toth@gvi.hu

MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet
Budapest
A kézirat lezárva: 2016. augusztus 8.

Cím: MKIK GVI
1034 Budapest, Bécsi út 120.
Tel: 235-05-84
Fax: 235-07-13
e-mail: gvi@gvi.hu
internet: http://www.gvi.hu/

Nevelés teszi az embert, és az ember a hazát.

[Brunszvik Teréz]

Tartalom

Tartalom 4
Abstract 6
Összefoglaló 7
Bevezetés 8
1. A kutatás módszertana és az interjúk főbb jellemzői 10
2. Szegénység 15
2.1. A roma tanulók helyzete 22
2.2. Közlekedési nehézségek 24
3. Az iskolák fenntartása, finanszírozása, felszereltsége 26
3.1. A KLIK rendszer 27
3.2. Az iskolaépületek 29
3.3. Felszereltség, eszközök 31
3.4. Az oktatók eszközvásárlásai – saját pénzből 33
3.5. Egyházi fenntartású, illetve közhasznú szervezet által fenntartott iskolák 35
4. Az oktatás jellemzői 37
4.1. A szakiskolai oktatók munkája 37
4.2. Az iskolai hangulat, a tantestület jellemzői 38
4.3. Pedagógiai nehézségek 39
4.4. A diákok céljai, érdeklődésük 42
4.5. Dohányzás, alkohol- és drogfogyasztás 46
4.6. Iskolakerülés, igazolatlan hiányzás 53
4.7. Lemorzsolódás 55
5. A közismereti tárgyak oktatása, a diákok közismereti tudása 59
5.1. A diákok tudása az általános iskola után 63
5.2. Felzárkóztató programok 66
5.3. Az érettségi fontossága 67
5.4. Az új szakképzési törvényről 68
6. Munkaerő-piaci lehetőségek 71

6.1. Szakmai gyakorlat 71
6.2. Külföldi szakmai gyakorlat 74
6.3. Munkaerő-piaci lehetőségek 75
7. Fontosabb tanulságok 78
Irodalom 81
Függelék: interjú vezérfonalak 82
Iskolaigazgatói vagy igazgatóhelyettesi interjú-vezérfonal 82
Osztályfőnöki interjú-vezérfonal 85
Közismereti- vagy szakoktatói interjú-vezérfonal 88

Abstract

The main goal of our study is to describe the situation of the vocational schools – a key element of the Hungarian educational system – based on some important aspects. The analysis is grounded on 28 in-depth interviews with directors, teachers and instructors of vocational schools. We summarize the main messages of these interview organised by some topics, without any particular commentary.

We present the family background of the students and the circumstances characterising the work of the teachers and instructors: the school atmosphere, the basic pedagogical problems, the plans of the students regarding their future. In the chapter about the general education subjects we also discuss the knowledge of the students after finishing the elementary school, the opinions about the new regulation of vocational education and the importance of high-school graduation. Finally, we explain the perceptions about the internship and about the position of entrants from vocational schools in the labour market.

keywords: vocational schools, empirical analyis, in-depth interviews, social inequalities, labour market

Összefoglaló

A tanulmány legfontosabb célja az, hogy néhány meghatározó szempont szerint képet adjunk a hazai oktatási rendszer egyik nagyon fontos szegmense, a szakiskolák helyzetéről. Az elemzésben 28 – szakiskolai igazgatókkal, tanárokkal, szakoktatókkal folytatott – interjú tapasztalatait szedtük csokorba. Ezek főbb üzeneteit ismertetjük rendszerezve, minden különösebb kommentár nélkül.

Bemutatjuk a diákok családi hátterével kapcsolatos tapasztalatokat, majd ismertetjük a szakiskolai oktatók munkájának körülményeit, az iskolai közeg jellemzőit, a főbb pedagógiai problémákat, a diákok jövőre vonatkozó elképzeléseit. A közismereti tárgyak oktatásáról szóló részben kitérünk a diákok általános iskola utáni tudásszintjére, és az érettségivel kapcsolatos véleményekre is. Végül a szakmai gyakorlatról és a szakiskolát elvégzett pályakezdők munkaerő-piaci lehetőségeiről alkotott véleményeket ismertetjük.

kulcsszavak: szakiskolák, empirikus elemzés, mélyinterjúk, társadalmi egyenlőtlenségek, munkaerőpiac

Bevezetés

Az alábbi tanulmány legfontosabb célja az, hogy néhány meghatározó szempont szerint képet adjunk a hazai oktatási rendszer egyik nagyon fontos szegmense, a szakiskolák helyzetéről, azokról a problémákról, amelyekkel az oktató-nevelő munka során a szakiskolák vezetőinek, tanárainak naponta szembe kell nézniük; a tanulók társadalmi helyzetéről, az ebből fakadó, a tanulási képességeikre, iskolai eredményességükre ható tényezőkről.

Azt gondoljuk, hogy jobb szembenézni azokkal a jelenségekkel, például az iskolák pénzügyi gondjaival, a felszereltségükben megmutatkozó hiányokkal, a tanulók családjának szegénységével, amelyek aztán az iskolai sikerességen keresztül később messzemenően befolyásolják a végzett tanulók munkaerő-piaci lehetőségeit, tudásmegújítási képességeit és ezzel eljövendő családjaik és gyerekeik jövőjét is.

Arra, hogy lehetséges egy hatékony, sikeres, a tanulók egyéni igényeire, így hátrányos társadalmi helyzetére, szegénységére is felelni tudó oktatási intézményrendszert működtetni, Finnország adott és ad példát[1].

Ahhoz, hogy változtatni lehessen a munkaerő-piaci kínálaton Magyarországon, hogy az rugalmasan tudjon alkalmazkodni a XXI. század új ipari (automatizálási) forradalmában a kereslet rendkívül gyorsan változó igényeihez, az új közoktatási rendszer kialakításának tervezése mellett figyelembe kell venni azt a helyzetet is, amelyből ma kiindulunk, bármennyire fájdalmas tapasztalatokkal jár is ez.

Munkánk az utóbbi munkához kíván hozzájárulni és illeszkedik az MKIK GVI „Szakiskola" kutatási programjába, amely a szakiskolások iránti középtávú igények, az egyes szakmák iránti várható kereslet és a szakiskolai kínálat felmérését célozza.

[1] Lásd Sahlberg, P. (2013): A finn példa. Mit tanulhat a világ a finnországi oktatási rendszer reformjából? Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, Budapest.

A tanulmányban 28 – szakiskolai igazgatókkal, tanárokkal, szakoktatókkal folytatott – interjú tapasztalatait szedtük csokorba. Ezek főbb üzeneteit ismertetjük rendszerezve, minden különösebb kommentár nélkül.

Az interjúkra 2015 áprilisa és júniusa között került sor, még akkor, amikor a szakiskolák túlnyomó többsége még a Klebelsberg Intézményfenntartó Központhoz (KLIK) tartozott. Azóta ez a helyzet megváltozott, de – úgy véljük – az interjúkban felvetett problémák többsége és a tárgyalt jelenségek aktualitása megmaradt.

A tanulmányban először röviden bemutatjuk az interjúk módszerét, a minta kiválasztásának szempontjait. Ezek után a diákok családi hátterével és szegény családokról lévén szó, a diákok utazási nehézségeivel kapcsolatos interjúrészleteket ismertetjük. Ezután feltérképezzük az iskolák finanszírozásával kapcsolatos tapasztalatokat, kitérve az iskolaépületek állapotára és felszereltségükre is. Az oktatás jellemzőit összefoglaló alfejezet körüljárja a szakiskolai oktatók munkájának körülményeit, az iskolai hangulatot, a főbb pedagógiai problémákat, a diákok jövőre vonatkozó elképzeléseit, a dohányzás, az alkohol- és drogfogyasztás diákok körében való megjelenését, a lógást és a lemorzsolódást. A közismereti tárgyak oktatásáról szóló részben kitérünk a diákok általános iskola utáni tudásszintjére, a felzárkóztató programok alkalmazására, az új szakképzési törvényről alkotott véleményekre és az érettségi fontosságára. Végül a szakmai gyakorlatról és a szakiskolát elvégzett pályakezdők munkaerő-piaci lehetőségeiről alkotott véleményeket ismertetjük.

Minden fejezet elején röviden összefoglaljuk az interjúk során kirajzolódó képet, megfogalmazzuk az interjúk során visszaköszönő, fontosabb állításokat.

1. A kutatás módszertana és az interjúk főbb jellemzői

2015 áprilisától júniusig az MKIK GVI kutatása keretében 11 vidéki, illetve budapesti szakiskolában végeztünk el 28 darab egy-másfél órás, félig strukturált személyes interjút szakiskolák igazgatóinak és oktatóinak körében. Minden felkeresett iskolában készült interjú az igazgatóval és/vagy helyettesével, illetve több intézményt egyesítő szakképzési centrum esetén a szakiskola tagintézmény-vezetőjével. Emellett minden iskolában készítettünk interjút legalább egy oktatóval is, köztük osztályfőnökökkel, valamint szak- és közismereti oktatókkal.

Az interjúk témái között szerepelt az iskola felszereltsége, finanszírozási problémái, az oktatás és a tanterv jellemzői, az igazgatók és oktatók véleménye a közismereti tárgyak és az érettségi fontosságáról, a szakmai gyakorlattal kapcsolatos tapasztalatok, a tanárok munkájának jellemzői, a diákok családi háttere, készségeik, tudásszintjük, a dohányzás, az alkohol- és drogfogyasztás megjelenése és kezelése, lógás az iskolából, a lemorzsolódás problémája, valamint végzés utáni munkaerő-piaci lehetőségek.

A mintavétel az ún. *nem valószínűségi mintavételi eljárások* két típusának kombinációja alapján történt. Nagy hangsúlyt helyeztünk a *deviáns eset alapú* mintavételi elvre, azaz több, viszonylag extrém (rossz vagy jó) helyzetben lévő iskola került a mintánkba, emellett pedig figyelembe vettük *a maximum variáció elvet* is (Vicsek 2006), tehát bizonyos kulcsjellemzők alapján eltérő esetek viszonylag széles skáláját próbáltuk bevonni a kutatásba.

A deviáns eset alapú mintavételi elvet követve mintánk leginkább az ország legelmaradottabb, északi régiójának kisebb településein található szakiskolákra, valamint a legfejlettebb régióra (Közép-Magyarország, Budapest) koncentrált. A szélesebb spektrum (maximum variáció elv) megvalósításának érdekében a dunántúli, illetve az alföldi régiókat is bevontuk a kutatásba néhány eset erejéig. Településnagyság szerint a mintába került iskolák minden kategóriát lefednek:

készítettünk interjút a fővárosban, két nagyvárosban, két középvárosban, három kisvárosban és egy községben. A földrajzi elhelyezkedés alapján történő mintavételt támasztják alá Fehérvári (2009) eredményei, aki a szakiskolai tanulók szociális összetételének vizsgálata során jelentős földrajzi eltéréseket mutatott ki. Úgy találta, hogy az Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon a szakiskolai tanulók egyharmada volt (a 2009-ben hatályos Közoktatási törvény definíciója szerint) hátrányos helyzetű, a Nyugat-Dunántúlon és Közép-Magyarországon pedig csupán egytizedük. Emellett településtípusok szerint is számottevő különbségekre mutatott rá: a budapesti szakiskolákban 9 százalék volt a hátrányos helyzetű diákok aránya, a községi iskolákban pedig egyharmaduk hátrányos helyzetűnek számított.

Az interjú időpontjában a legtöbb mintába került szakiskola fenntartója a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (KLIK) volt[2], de három regionális csoportba került ettől eltérő is: Észak-Magyarország és Közép-Magyarország esetében egy-egy egyházi fenntartású iskola, Nyugat-Magyarország esetében pedig egy kiemelkedően közhasznú szervezet által fenntartott.

Emellett a mintába került iskolák között szerepelnek a 2013-as Országos Kompetenciamérés (OKM) iskolai szintű átlageredményei alapján erősebbnek és gyengébbnek számító iskolák is. A minta csak általános szakiskolákat tartalmaz, speciális szakiskolákat nem.

Ha a nagyrégió, a településtípus és a kompetenciamérés átlageredményeinek kombinációit tekintjük, előzetes várakozásaink szerint három élesen elkülönülő csoportot találunk a mintába került 11 szakiskola között:

1. Legjobb helyzetű csoport: Közép-Magyarország; 3 fővárosi és egy Pest megyei nagyvárosi szakiskola, kompetenciaeredményük erős, vagy nem ismert

[2] 2015 júliusától a legtöbbjük átkerült a Nemzetgazdasági Minisztérium fenntartásába.

2. Közepes helyzetű csoport: 3 nyugat-magyarországi kis- és nagyvárosi iskola, kompetenciaeredményük erős, közepes, illetve nem ismert; valamint 1 kelet-magyarországi nagyvárosi szakiskola, kompetenciaeredménye közepes
3. Legrosszabb helyzetű csoport: Észak-Magyarország; egy középvárosi, egy kisvárosi és egy községi szakiskola, kompetenciaeredményük gyenge vagy nem ismert

A minta területi eloszlásáról és az iskolák jellemzőiről lásd az 1. táblázatot.

Az interjúszervezés tapasztalatai azt mutatják, hogy a szakiskolák vezetői szívesen adnak interjút, a válaszadási hajlandóság meglepően magas volt. Az április-májusi időszakban egy visszautasítást sem kaptunk, tehát 100%-os volt a válaszadási arány régiótól, településmérettől, fenntartótól stb. függetlenül. Júniusban, ahogy a tanév vége közeledett, néhány visszautasítást kaptunk időhiányra, az érettségire és az év végére hivatkozva, de félelemből vagy bizalmatlanságból fakadó elutasítással az egész kutatás során egyszer sem találkoztunk.

Az interjúzást többnyire két fő végezte az MKIK GVI képviseletében, egyes esetekben együtt, máskor külön-külön. A legtöbb interjúalany lehetővé tette a diktafon használatát, a fennmaradó esetekben az egyik interjúkészítő kérdezett, a másik pedig jegyzeteket készített. Az alkalmazott interjú-vezérfonalakat lásd az 1. Mellékletben. Minden interjú jó hangulatban, közvetlen és barátságos hangnemben folyt. A legtöbb interjúalany kifejezetten őszintén beszélt, a diktafont csak néhány esetben kérték leállítani egy kis időre. A legtöbb interjú zavartalanul zajlott le, bár az interjúalanyok számára rendelkezésre álló idő több esetben is kevésnek bizonyult az összes kérdésünk részletes megbeszélésére, illetve gyakran félbeszakították a beszélgetéseinket telefonhívások vagy az interjúalanyok kollégái – az egyik oktató esetében több kollégája is jelen volt a helyiségben, ami alkalmanként zavarta. Ennek ellenére a tervezett időkeretet sokszor jóval túlléptük, aminek okai egyfelől az interjú-vezérfonal terjedelme, másfelől pedig a válaszadók motiváltságából fakadó hosszú, részletes válaszok voltak.

Előfordult, hogy egyszerre több interjúalany is válaszolt kérdéseinkre. Például egy esetben három oktató együttes interjút adott, ami nem zavarta egyiküket sem. Egy másik esetben az igazgató és egy oktató adtak együttes interjút, de ez is őszinte, zavartalan hangnemben zajlott. Kevés esetben érzékelhető volt az interjúalanyok részéről az, hogy megfelelni akartak volna valamilyen elvárt, általuk feltételezett szerepnek és a válaszaikat ehhez igazították volna.

1. táblázat: A minta területi eloszlása és az iskolák jellemzői

Nagyrégió	**Településtípus**	**Fenntartó**	**Országos kompetenciamérés átlageredmény**[3]
Közép-Magyarország	főváros	KLIK	erős
Közép-Magyarország	főváros	KLIK	n. a.
Közép-Magyarország	főváros	KLIK	erős
Közép-Magyarország	középváros (20 ezer-100 ezer fő)	egyház	erős
Nyugat-Magyarország	nagyváros (100 ezer fő felett)	KLIK	erős
Nyugat-Magyarország	kisváros (0-20 ezer fő)	KLIK	közepes
Nyugat-Magyarország	kisváros (0-20 ezer fő)	kiemelkedően közhasznú szervezet	n. a.
Kelet-Magyarország	nagyváros (100 ezer fő felett)	KLIK	közepes
Észak-Magyarország	középváros (20 ezer-100 ezer fő)	KLIK	gyenge
Észak-Magyarország	kisváros (0-20 ezer fő)	KLIK	gyenge
Észak-Magyarország	község (500-1000 fő)	egyház	n. a.

Emellett többször is előfordult, hogy az iskola vezetője jobb színben próbálta feltüntetni az iskolát, mint ugyanazon iskola oktatói, például kevésbé jelentősnek

[3] A 2013-as, 10. évfolyamos szövegértés és matematika intézményi átlageredményei szerint, a több iskolatípust egyesítő intézmények esetében a szakiskolára vonatkozó adat. A „gyenge" eredmény a szakiskolák rangsorán belül a minimum és az alsó kvartilis közé eső, a „közepes" az alsó és a felső kvartilis közé eső, az „erős" pedig a felső kvartilis és a maximum közé eső értéket jelöli.

állította be a diákok droghasználatával, illetve az iskolaépület állapotával kapcsolatos problémákat. De alapvetően az volt az érzésünk, hogy hallgatva kérdéseinket, az igazgatók, oktatók egyre jobban megnyíltak az interjúk során és tárták fel őszintén dilemmáikat, problémákat.

Az alábbiakban tehát sorra veszünk azokat az általunk kiválasztott témákat, amelyek a szakiskolák, illetve az ott folyó oktatás minőségéhez kapcsolódnak és ezáltal jelentős hatással lehetnek a szakképzett pályakezdők munkaerő-piaci lehetőségeire. Tapasztalatainkat az egyes témákhoz kapcsolódó állításokban összegezzük, és ezeket interjúidézetekkel támasztjuk alá.

2. Szegénység

Az interjúalanyok szinte mindegyike szóba hozta azt, hogy a szakiskolai diákok többsége nagyon szegény környezetből származik. Főként az észak-magyarországi és dunántúli kisebb településeken szembesültünk azzal, hogy kifejezetten mélyszegénységben élő, nélkülöző diákokról számoltak be a szakiskolák vezetői és oktatói[4]. Egyes iskolákban megdöbbentő otthoni körülményekről meséltek az oktatók és az osztályfőnökök: olyan szakiskolás fiatalokról, akik csak az iskolában kapnak enni, akik hétvégéken rendszeresen éheznek, akik egyáltalán nem ismerik a főtt ételt, és olyanokról, akik telente fagyoskodnak. A felkeresett iskolák diákjai közül sokak élnek nélkülözésben, komfort nélküli, egészségtelen lakóhelyen, bútorok, megfelelő fűtési lehetőségek és a legalapvetőbb higiéniai feltételek (fürdési lehetőség, wc.) nélkül.

A felkeresett tizenegy szakiskola közül hat iskolában legalább egyharmadra teszik a mélyszegénységben élő diákok arányát, de előfordult olyan is, ahol ezt 50%-ra becsülték. Öt iskolában (budapesti, illetve vidéki nagyvárosi iskolák) a mélyszegénység, illetve a halmozottan hátrányos helyzet csak néhány diákot érint az iskolák vezetői szerint.

„Hát én olyan házakban voltam, hogy be volt támasztva az ajtó helye egy ilyen fa valami lappal, meg egy valami husánggal és akkor nagy nehezen ugye elszedtem, bementem, mert hát a gyereket kerestem. Beléptem, volt egy földes ilyen kis előtér, balra egy tárcsás mosógép, olyan koszos ruha benne, meg víz… Jobbra megint csak egy földes valami szobácska, abban egy tőke, benne a fejsze, fa mellette, és akkor velem szembe volt egy ajtó, amin volt egy ilyen pléd, azt félrehúztam, ajtót kinyitottam, bent 800 fok, izzott a kályha, tél volt, és hat dunna alatt bent feküdt a fiatalember, akit kerestem. Ja, a plafon meg volt támasztva három ilyen valami nagyobb fával, hogy ne dűljön rájuk, és akkor kinézett Gabika, hogy hát: »csókolom

[4] A mélyszegénységben élő családoknál a felnőttek jellemzően munkanélküliek. Mindennapi életükről, jövedelmi forrásaikról lásd Simonyi, 2001.

tanárnő, a nagyi most ment el reggelit venni, most kért kölcsön pénzt, én ma nem megyek«, szóval ilyen is van." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

„Hát nem akarom mondani, hogy milyen körülmények között élnek, most van egy ilyen fiúnk, voltunk is kint nála, azt nem kívánom senkinek, hogy úgy éljen, aki mondjuk, télen az erdőre járjon fáért, hogy dolgozzon egy kicsit, ha innen hazamegy, még muszáj dolgozzon, hogy legalább legyen tüzelőjük. Otthon valószínűleg nem fog azzal foglalkozni, amit én itt adok neki, vagy a másik tanár. Az ilyenek teljesen elvesznek, nem marad nekik más, csak esetleg az ilyen fakitermelés, ami munka, ha van, ha nincs, akkor ők elkezdenek bűnözni és valószínűleg csak a megélhetésért, nem azért fog lopni, mert neki az jó, hanem, mert muszáj, hogy megéljen, aztán elkapják és onnantól tudjuk, hogy mi következik." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„(...) kiselejtezett vaságyakban alszanak a kollégisták, de van, akinek már ez is előrelépés, mert otthon ketten alszanak egy ágyban. Van, aki számára már az is valami, hogy folyóvíz, sőt meleg víz van a kollégiumban és esténként le tud zuhanyozni. Másoknak pedig ez nem éri el az otthoni életkörülményeit, ők nem akarnak beköltözni, inkább buszoznak." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Reggel 5:50-kor aki már fent van a buszon, a 8-kor kezdődő órán nem tud figyelni, annyira éhes és álmos, mert reggeli nélkül indulnak el otthonról. Próbálunk majd zsíros kenyeret és teát adni nekik és egy kis pihenőt tartani az órák előtt, de a zsír is pénzbe kerül." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Az általános az, hogy hátrányos helyzetűek, azt mondom 85 százalék, de akkor lehet, hogy keveset mondok, hihetetlen körülmények között élnek, van, aki a rosszban is egy kicsit jobb, de vannak olyan házak, amik nem tudom, hogy tudnak megállni, és ők abban élnek." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Van olyan család, hogy a lakásban bútor sincs, tehát ilyen szőnyegdarab, rongyok van[nak] leterítve, azon alszanak, azon töltik a mindennapjaikat, tehát se fűtés, se semmi, ez úgy látszik rajtuk azért. Egyik-másik nem nagyon tudja, hogy hogyan kell beilleszkedni, hogyan kell

használni a vécét, mi az, hogy függöny van az ablakon, mi az, hogy műanyag ablak, begyújtogatják és akkor gyönyörű szépen ott tönkremegy, a függönyt is széttépi, meggyújtja, tehát ilyen problémákkal is küszködünk néha." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

„A tipikus tanulónk sok sebből vérzik (...), nagyon sok az árva, az elvált, az egy szülő neveli, családi problémákkal terheltek, gazdasági, anyagi problémával, munkanélküli szülőkkel. Iszonyat sok, nagy a munkanélküliség, ahogy elmondtam, hátrányos helyzetű térség, falukban élő gyerekek, ahol nincs munkahely, úgyhogy szegények, én most az utóbbi években tapasztaltam, (…) hogy miért nem jön az iskolába, mert nincs cipője, nincs kabátja, kell[enek] a segélyszervezetek, akiktől megszerezzük ezeket." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Azért vannak az embernek olyan emlékei, hogy sokáig keresteti a gyereket, hogy hol van, mint van, végül polgármester, jegyző, egy ilyen 30-40 kilométerre levő településen megtalálta őket, rájuk is ijesztett, hogy tanköteles a gyerek, be kell jönni. És akkor bejött anyuka és a gyerek, teljesen kimerülve, holt porosan, fáradtan, izzadtan, kiderült, hogy kölcsönbiciklikkel bejöttek, hogy beiratkozzon, mert nincs annyi pénzük, hogy buszra üljenek. (…) Enni nem ettek ma még (…) és akkor ott volt a két zsemle, hogy legalább azt egyék meg. Hát azért döbbenetes dolgokkal találkozik itt a végeken az ember. Ők nem romák voltak." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Volt olyan gyermek, aki azt mondta, hogy ő még életében levest nem evett, nem találkozott [vele addig], nem akarja megenni a levest, utána a másodikat megette, ez sem ízlik, az sem ízlik… Kiderült, hogy nagyon ritkán jutott főtt ételhez, és a hidegkonyha, a kenyér meg ilyenek, ahhoz szokott." /Közép-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Szerintem 40 százaléka a gyerekeknek [él mélyszegénységben], látszik a ruházatukon, látszik az, hogy mit hoznak magukkal az iskolába szendvicsnek, mit vásárolnak a büfében, többnyire nem vásárolnak, szakadt ruhában járnak, az is előfordul, hogy nem tudnak venni mosóport és ez érződik a ruhájukon, egyszerűen büdösek. Ez is előfordul és ilyenkor bizony nagyon óvatosan, nagyon kell segíteni, hogy itt meg tudsz fürödni akkor az iskolában, hogyha nincs rá

módod, segítünk a kollégiumba beköltözni, ott mások a viszonyok." /Észak-magyarországi szakiskola, tagintézmény-vezető/

Gyakran hallottunk beszámolót a diákok szociális helyzetéről, életmódjáról és a részben az előbbiekkel összefüggő egészségügyi problémáiról.

„Van, van olyan diák, aki itt eszik, aki otthon hétvégén nem. (…) Van olyan, nem is egy, aki kollégista, megkapja a napi öt kajáját, de hétvégén nem eszik otthon, nincs pénzük rá, van ilyen. (…) Gyengébbek, könnyebben megbetegednek. Ha itt eszik rendesen, akkor nem látszik rajta semmi, de hétfőnként, ha az ilyen gyerek visszajön, többen panaszkodnak, fejfájás, gyengeség, álmos, valószínűleg azért, mert éhes, ha péntek délutántól hétfő reggeli nem eszik valaki, az elég kemény." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Zömében ugye túlsúlyosak és ugye ez ebből adódik, hogy nem feltétlenül egészséges ételeket fogyasztanak, hanem ami éppen, amit éppen meg tudnak venni. Meg betegesek, tehát ugye az első szél már megfújja őket és náthás lesz, tehát látszik." /Közép-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Hát mindig éhesek, folyamatosan esznek, folyamatosan, de hoznak magukkal ennivalót, azért arra van, az egészségügyi körülmények, hát az első szellőnél igen, megbetegednek, az immunrendszerük az nem olyan erős, de hát mitől legyen erős, attól a doboz cigarettától meg a másfél liter energiaitaltól meg a kólától?" /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

A viszonylag rendezett anyagi körülményekkel rendelkező, középrétegbe tartozó diákokkal kapcsolatban is gyakran hallottunk konfliktusos családi háttérről. Ezen túl körükben jelentős az alacsony iskolai végzettségű szülők aránya és gyakori a gyermekét egyedül nevelő szülő.

„Van kettő otthonban élő, és a többieknél, hát ahol teljes a család, ott is semleges a kapcsolat, nem nagyon beszélgetnek egymással, csak vannak. (…) Akkor, ö, ahol még így jól megvannak, hát ott is konfliktusok vannak, sok a veszekedés, a szülőknek a helyzetéből adódóan, munkanélküliség, ezek, tehát nem túl jó a kapcsolat, nem harmonikus a kapcsolat a szülő és a gyerek között." /Közép-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Voltunk több helyen, voltunk olyan házban, ahol mérhetetlen szegénység mutatkozott, de óriási tisztaság, ott a szülő lakott a gyerek mellett, tehát ennyit tudnak neki nyújtani. Meg voltunk olyan helyen is, ahol már a küszöbön sem lehetett beljebb lépni, nagyon vegyes a családi háttér, de általában az mindegyiknél igaz, hogy nem sok indíttatást kapnak a továbbtanuláshoz meg a szakmához." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Úgyhogy nagyon-nagyon nehezek a körülmények, tehát azt a hátrányt, amit ők a családi háttér miatt hoznak, azt szerintem az életben nem hozzák be, lehet tompítani, de nem fogják behozni." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Tehát egy osztályba, én azt mondom, hogy én most, nekem ez a tizenegy gyerek közül nagyon szerencsém volt, mert négy rendezett családi körülménnyel rendelkező gyerek van." /Kelet-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Rendkívül széles családi háttérrel, van olyan gyermek, amelyiknek magas beosztású rendőr vagy katonatiszt vagy ilyen a szülői háttere, van olyan gyermek, akinek a szülő mondjuk országgyűlési képviselő volt egy vagy két ciklusban is, de van olyan gyermek, nem egy, akinek a szülőnek még a 8 általánosa sincs meg, úgyhogy rendkívül széles a skála." /Közép-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Hát nagyon sok nagyon nehéz körülmények között élő és nagyon rendezetlen családi háttérrel bíró diák jár hozzánk a szakiskolai osztályokba. Tehát ott egyáltalán nem jellemző az, hogy bármilyen olyan szellemi támogatást kapnának otthonról aminek úgy valójában hasznát veszik. Nagyon-nagyon elenyésző rész az, akiknek mondjuk már a szülei is ebben a szakmában dolgoznak, nagyon nagy segítség a gyerekeiknek a szakmai részben. De nem ez a jellemző, tehát általában nagyon egyszerű emberek a szülők." /Közép-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Nagyon nehéz anyagi körülmények között van a többségük, tehát a szülők vagy minimálbérért dolgoznak, vagy pedig munkájuk sincsen. És minimálbérből eltartani több gyereket, nagyon nehéz, tehát többnyire anyagi nehézségekkel küzdenek, alacsony iskolai végzettséggel vannak a szülők, nagyon sok a sokgyerekes, az sem ritka, hogy 7-8 testvér él

együtt, nagyon rossz körülmények között, ez is előfordul. És akkor inkább ez az átlagos gyerek és van a gyerekeinknek egy pár százaléka, akik viszont nagyon jól el vannak engedve anyagilag, tehát hogy ők gazdag vállalkozók gyerekei, akinek ugyanazt a szakmát szeretnék megtanítani, amiben ők is dolgoznak, vendéglátós, étteremmel rendelkeznek, de ők nagyon kevesen vannak. Van egy nagy szakadék, a gyerekek többsége az bizony, könyv alig van otthon olvasni, alig-alig olvasnak, nagyon ritka az, aki olvas, többnyire sorozatokat néznek délutánonként otthon, meg a Facebook-on lógnak. És ezzel telik a napjuk." /Észak-magyarországi szakiskola, tagintézmény-vezető/

A diákok családjának jelentős anyagi nehézségei az iskolai közösségépítésre is negatív hatást gyakorolnak, mivel sokuk szülei nem tudják előteremteni az iskolai programok (pl. osztálykirándulás, ballagás) rájuk eső költségét. Ez komoly problémát jelent a gyerekek tanulmányi előmenetele szempontjából. Nemzetközi kutatási tapasztalatok (Eccles–Barber 1999, Wang–Shiveley 2009) is azt mutatják, hogy a tanulók iskolai teljesítményére pozitív hatást gyakorolnak a tanórán kívüli iskolai tevékenységek, például a szakkörök, sporttevékenységek és diákklubok.

„Látom, hogy az osztálypénz összeszedéséből mindig gond van, sokszor azért nem is szerveznek kirándulást, a ballagások anyagi terhet jelentenek, adott esetben gyűjtögetni kezdenek a szülők már jóval előtte. (…) Sokszor találkozom azzal, hogy szülő azért nem jön szülőire, mert nincs pénze bejönni, azért nem telefonálnak, mert nincs a kártyájukon pénz." /Nyugat-magyarországi szakiskola, közismereti oktató/

„Ami viszont sajnálatos, hogy nagyon visszaesett az osztálykirándulásoknak a száma. Korábban elképzelhetetlen volt, hogy az osztály ne menjen el kirándulni tanév végén, most inkább az a ritka, ha valaki megy. Ugyanis a szülők nem tudják finanszírozni az osztálykirándulásokat, tehát nagyon sokszor pénzkérdés dolog és ezért most is talán, 17 osztályunk van, 4 osztály megy osztálykirándulásra, pedig nagyon fontos lenne, mert a gyerekek összetartozását, meg a pedagógus-gyerek viszonyt is nagyon-nagyon jól segíti elő az ilyen kirándulás, más körülmények között találkozik a tanárával, nem itt bent az iskolapadban." /Észak-magyarországi szakiskola, tagintézmény-vezető/

„Nem tudom, hogy milyen[ek] a családi körülmények, és nem akarják elmondani a gyerekek, őszintén, egyedül elbeszélgettem egyenként velük, hogy milyen a családi háttér, ha van ilyen, hogy osztálykirándulás, akkor tudjak segíteni, hogy kérni pénzt alapítványtól, na mondom, majd őszintén és nem mondják meg a gyerekek, ők szépítenek. Amikor bejön egy-két szülő, hogy például nem hozta be a gyerek a színházra a 600 forintot és az anyuka megmondta, hogy igen, mert kenyérre sincs pénz, a gyerek ezt nem mondja meg, valahogy szégyellik szerintem." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

A szegény tanulók magas aránya miatt a szakiskolában és a szakmai gyakorlaton megszerezhető ösztöndíj sok esetben a legerősebb tanulásra motiváló eszköz.

„Ha jól tanul, tanulmányi előmenetele után is kap valamennyi ösztöndíjat, illetve a gyakorlata után is kap ösztöndíjat, tehát, hogyha ez ilyen jól megy, ez ilyen 40-45 ezer forintra felmehet a havi pénzük, amiket kapnak a diákok. Volt olyan év, hogy 83 ezer forintot is kereshetett volna, hogyha jó az átlaga meg a kinti ösztöndíjat összeadja, hát többet keresett majdnem, mint a szülei otthon." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

Több esetben láttunk példát arra is, hogy az iskolák oktatási funkciójuk mellett szociális funkciót is ellátnak, például ingyen étkezést, kollégiumi helyet, mosási, fürdési lehetőséget biztosítanak a szegény diákoknak. Nem egyszer hallottuk, hogy a tanárok saját pénzükből fedezik egy-egy diák étkezését vagy utazását.

„Volt egy időben egy próbálkozás, hogy zsíros kenyér, tea, lent a menzán, és ha éhes volt, mehetett. Nem nagyon éltek vele, lehet, hogy azért, mert féltek, hogy ez kiderül. De megoldjuk, tehát amelyik gyereken látjuk, hogy éhes, azt megetetjük. (…) Rám is jellemző, de szerintem bármely kollegáról el lehet mondani, hogyha éhes gyereket lát, akár vesz egy szendvicset a büfébe' neki, odaadja. Volt olyan diák, akinek megvettem a bérletét, nem csak én, egy másik kollega is, hogy be tudjon jönni az iskolába. Mossuk a ruháit, ha olyan, hogy nem tudja megoldani, tehát lent a mosodába behozatjuk. Ha nem tud fürdeni, akkor megoldjuk azt, hogy ő jöjjön be korábban, ahogy a tanítás kezdődne, és akkor azért itt az öltözőkhöz van zuhanyzó csatolva, majdnem mindegyiknél. És akkor meg tud fürdeni. Volt olyan gyerek, akinek nem volt cipője, nem volt ruhája, akkor annak alapítványi pénzből vásároltunk. Az

osztályunkból van egy ilyen gyermek, akinek a szalagavatós ruháját az alapítványi pénzből fizettük, hogy ő egyedül ne lógjon már ki, mert tudtam, hogy húszezerért nem tudja a szülő kifizetni. Tehát még az volt, hogy szemüveget csináltattunk. Azért fájt a feje, mert nem volt szemüvege, nem mert szólni." /Közép-magyarországi szakiskola, szakoktató, osztályfőnök/

2.1. A roma tanulók helyzete

A szakiskolába járó tanulók között a roma tanulók becsült aránya változatos képet mutat, néhány főtől, 90 százalék fölötti arányig terjedően. A legmagasabb arány az észak-magyarországi iskolákat jellemezte.

„Meg kell, hogy mondjam, hogy nagyon sok az öntudatos roma tanulónk, aki vállalja az identitását, és ez például nagyon jó. Én kommunikációt tanítottam idén az egyik osztályban, ahol két, nem, három roma kislány volt, és ők például roma nyelvre tanították a többieket kommunikációs órán! Fantasztikus dolog volt, hogy be tudtuk emelni a magyar nyelvvel foglalkozó órába, hogy ők ugyanazt roma nyelven is elmondták, és nagyon élvezték a többiek. Sőt eljutottunk odáig, hogy például énekeltek roma nyelven a többieknek olyan, ugye nem nótát, hanem népdalokat. Nagyon-nagyon izgalmas pillanatok voltak ezek, és úgy örültem neki, hogy ezek a gyerekek nem élik meg rosszul azt, hogy ők romák." /Közép-magyarországi szakiskola, igazgató/

Néhány felkeresett iskolában találkoztunk az oktatók, illetve igazgatók körében a roma diákokkal szembeni előítéletességgel, vagy sztereotip gondolkodással. Az oktatók közlése szerint, az etnikai származás diszkrimináció miatt a helyi munkaerőpiacon jelentős hátránnyal indulnak a roma származású szakképzett fiatalok, főként a kereskedelemben és a vendéglátóiparban.

„Elég szép, egyre több [a roma tanuló], én nagyon sok jót is tudok mondani róluk, két évvel ezelőtt volt egy olyan (...) kislányunk, aki a vizsgabizottságot és minket is lenyűgözött, (...), aki rendkívül jól tanult és angolul is feltalálta magát." /Közép-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Minimum 50 százalék, minimum 50 százalék [a mélyszegénységben élő diákok aránya], csak itt még egyszer mondom, nem is akar, az 50 százalékból 25 nem is akar kitörni ebből a mélyszegénységből. (…) De ahol ilyen sok a roma származású, egymást sajnos visszatartják, hiába akar egy kikapaszkodni meg menne dolgozni, és akkor a többi visszahúzza, minek mész, kapsz 70 ezer forintot, így meg kapsz 50 ezer forintot, tehát körülbelül ez a szituáció. És kocsira van (…), tehát autót vesznek, nem is akármilyen autókat, most, most nem csak, hogy legyen egy 10 éves Ladája (…), most már Opeleket meg BMW-kel is, az a menő. (…) Ott már inkább a menőbb réteg, tehát ennek a társaságnak a menőbb rétege vesz, 20 éves meg 30 éves szakadt BMW-ket, meg Merciket, mert neki Merdzsója van! Igen, érdekes, tehát ez a szemlélet, ő a valaki a szakadt Merdzsójával." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Tanulóink zöme tisztes polgári családból jön. Sokaknak kétkezi munkás az anyja, apja. Más a helyzet a kisebbséggel, ott is vannak rendes emberek, tehát hazudnék, ha azt mondanám, hogy nem, de az ő viselkedésükre, normáikra a családban elfogadott normák nagyon rányomják bélyegét. Tehát amit ők csinálnak, azt tanulják, és ez ellen nem igazán tudunk mit tenni. A szüleit senki nem válogathatja meg. Volt már olyan kisebbség, alig vártuk, hogy elmenjen az iskolából. De volt olyan is, aki gyönyörűen, tisztességesen szakközépiskolába megcsinálta a szakmát, tanítottam is a gyereket. Tehát vannak rendesek is, úgy, mint a többi állampolgár között." /Kelet-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Ők [a romák] azok, akik leghamarabb kiesnek a képzésből, korán mennek férjhez, gyereket szülnek, az is előfordul, hogy a rossz hagyományoknak a következtében, nem engedik a gyerekeket iskolába járni, különösen a lányokat, merthogy féltik és akkor inkább otthon tartja a szülő a gyerekét, hogy nehogy iskolába járjon és nehogy valami baja legyen, erre is van még példa, de most már ritkábban." /Észak-magyarországi szakiskola, tagintézmény-vezető/

„Sok a cigány tanuló, de ilyet nem lehet mondani és nem lehet megütni őket. Egyszer egy tanár tarkón vágott egy gyereket, (...) persze jött be a család, hatan-nyolcan, keresték a tanárt." /Észak-magyarországi szakiskola, vezető szakoktató/

„Vannak osztályaink a szakiskolában, ahol 50 százalék fölött van [a roma tanulók aránya], van, ahol a 75 százalékot is eléri, tehát magas, magas, egyre magasabb. És ez azért jelent

gondot, mert az előítéletek velük szemben még mindig nagyon magasak és különösen kereskedelemben és vendéglátásban roma tanulót elhelyezni, akár tanulószerződésre is, az nehéz, mert azt mondják a gazdálkodók, hogy »ne ilyen gyereket küldj«. [Ekkor] elmondjuk azt, hogy de higgye el, ez a gyerek rendes, tiszta, nincs vele semmi baj, és ha megismeri, akkor, akkor rá fog jönni, hogy kezelhető, szakmát akar tanulni, tehát próbáljuk meggyőzni őket, hogy nekik is esélyt kell adni." /Észak-magyarországi szakiskola, tagintézmény-vezető/

2.2. Közlekedési nehézségek

A kisebb településekre és az elmaradottabb régiókra jellemző a helyközi közlekedés lassúsága és elégtelen járatsűrűsége. Ez a diákok nagy részének nehéz anyagi helyzetével kiegészülve jelentős korlátot jelenthet az iskola elvégzésében, illetve a munkavállalásban. Több szakiskolában azt tapasztaltuk, hogy az iskolába bejárás is sok szakiskolai tanuló (és szülei) számára hatalmas nehézségekbe ütközik, főként a kisebb településeken.

Köllő (1997), Kertesi (2000) és Kertesi–Varga (2005) kutatásaiból is azt láthatjuk, hogy Magyarországon a falun élő népesség körülbelül egyharmada számára megoldatlan kérdés a környező városokba való ingázás. Több, mint 1000 kistelepülés esetében a közlekedés magas költségei aránytalanul nagy terhet jelentenek azok számára, akik nem tudnak elhelyezkedni saját lakóhelyükön. Ez erősen korlátozza az alacsony iskolai végzettségű, falun élő népesség foglalkoztatását. A szerzők szerint a hazai munkanélküliség jelentős részét az okozza, hogy a kedvezőtlen közlekedési helyzetű településeken lakó, alacsony iskolázottságú munkaerőnek ajánlott bér nem tartalmazza a napi ingázás költségeit.

„Azzal szembesülünk, hogy nem azért nem jön szülői értekezletre, mert nem érdekelné a gyerek, hanem, mert nem tud a közlekedés miatt, nem tud annyi pénzt rá, hogy beutazzon, nincs autója, hogy bejöjjön. Itt nagyon nehéz nem munkanapra, hanem munkaszüneti napra tenni, vagy egy olyan kirándulást szervezni, hogy később jöjjön mondjuk be a szülő érte, mert csak 8 vagy 10 órára érünk haza, mert a tömegközlekedés, nincs autója a családnak, vagy ha

netalántán van, de áll, mert csak időnként, ünnepnapokra van benzin, amivel be tud jönni." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Tehát nem is a távolság, hanem igazából a rossz közlekedés. Így van, de nyilván, az ilyen gyerekek kapnak kedvezményt, tehát, ha reggel elkésik ugye és tudjuk, hogy mikor ér be a busz, akkor azért fű alatt nem írjuk be, nyilván ez törvénytelen, de tudjuk, hogy jön. (…) Vagy ha mit tudom én, öt percen múlik, hogy eléri-e a buszát vagy nem, akkor elmehet, azért próbáljuk az ilyen gyerekeinket előnyben részesíteni, hogy öt perc miatt ne kelljen már órákat várni[a]." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Itt a legnagyobb baj, hogy este 6 órakor az utolsó busz elmegy (…), viszontlátásra, onnantól kezdve én nem tudok, ha szervezek akármit, most mondok egy éjszakai focit (…), nem tud a gyerek mivel bejönni, nem tud mivel hazamenni. És mivel csóró származásúak ezek a szülők, ezek nem tudják hazavinni. Próbáltuk összefogni, tehát akinek van, dobjátok össze, mindenki bedob egy ezrest vagy 500 forintot és akkor, azt meg nem, nem vállalják, mert rugalmatlan a gyerek is meg a szülő is." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Nagyon nehéz, nagyon rossz a közlekedés, tehát az itt lakó gyerekek, családok többsége azt választja, hogy a legközelebbi iskolába jöjjön, nehezen mobilizálható ez a réteg, egyrészt földrajzi és közlekedési okok miatt, másrészt pedig szociális, anyagi problémák miatt." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Itt a probléma megint az, hogy körülbelül 80 százalék bejáró és itt a faluk, zsákfalukba egyszer reggel jön a busz, meg egyszer este megy vissza, vagy délután." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Néhány éve sokkal rosszabb lett, ugyanis átalakították a menetrendet, kivettek buszjáratokat, a gyerekeink főleg busszal utaznak, nagyon kevesen használják a vonatközlekedést, de az is elég rossz. (…) Én itt az első faluban lakom, hát 2-3 óránként jár a busz, tehát ez döbbenetes, és öt perc alatt otthon vagyok egyébként, ha beülök az autóba, olyan közel vagyok, és mégsem tudok hazamenni busszal, hogyha úgy adódik, tehát elég rossz a buszközlekedés sajnos." /Észak-magyarországi szakiskola, tagintézmény-vezető/

3. Az iskolák fenntartása, finanszírozása, felszereltsége

Az interjúkon elhangzottak szerint tizenegyből hét iskola küzd pénzügyi problémákkal, illetve a gyenge felszereltség okozta nehézségekkel. Két iskolának komoly épületgondjai vannak, háromnak nincs elég eszköze, felszerelése, két iskola pedig mindkét fenti problémával küzd. Az eszközproblémákat jelző öt szakiskola mindegyikében előfordult már, hogy az oktatók saját pénzükből vettek eszközöket. A fennmaradó négy iskola mindkét tekintetben jól felszerelt, ebből egynek a budapesti, egynek egy vidéki KLIK a fenntartója, egynek egy közhasznú szervezet, egy pedig egyházi fenntartású. Tehát a finanszírozási problémák főként az állami (KLIK) fenntartású iskolákat jellemzik: nyolc KLIK-es iskolából csak kettő nem jelzett anyagi problémákat, a három egyházi, illetve közhasznú szervezet által fenntartott iskolából szintén kettő. A nem KLIK-es iskolák általában kevésbé jeleztek fennakadásokat vagy eszközhiányt, sőt, még fejlesztési lehetőségekről is beszámoltak.

A KLIK által fenntartott szakiskolák vezetői közül több komoly anyagi gondokról számolt be, melyeket súlyosbított a különböző pályázati lehetőségek megszüntetése. Az interjútapasztalatok szerint az oktatást szinte ellehetetlenítő forráshiánynak nem valódi (állami) pénzhiány, hanem a túlzottan centralizált finanszírozási rendszer, a bonyolult, bürokratikus és emiatt lassú ügymenet az oka. Emiatt gyakran a legegyszerűbb, olcsó eszközökből (pl. izzó, rajzszög) is elhúzódó hiány lép fel az iskolákban, mivel ezek igénylése is heteket és bonyolult procedúrákat vesz igénybe.

Ez, az akadozó közüzemiszámla-befizetésekkel és a közmű-szolgáltatás lekapcsolásának állandó fenyegetésével párosulva abszurd módon spártai körülményeket eredményez még a jobb anyagi helyzetű, akár drága, speciális szerszámokkal jól felszerelt szakiskolákban is. Emellett a nagyobb fejlesztések, beruházások terveinek kidolgozása és elbírálása beláthatatlanul sok időbe telik és gyakran adminisztratív falakba ütközik, ezért általában inkább eleve lemondanak ezekről az iskolák vezetői.

Az iskolaigazgatók beszámolói szerint az önkormányzati fenntartás alatt pályázatok, valamint a szakképzési hozzájárulás révén képesek voltak fejleszteni, beruházni. Mivel ezek a források elapadtak, évek óta az akkori felhalmozásukból élnek, illetve az akkor beszerzett eszközparkot használják, ami azonban egyre inkább elavul. (például szinte minden iskolában vannak interaktív táblák, de ezek mára már használhatatlanok.)

3.1. A KLIK rendszer

A KLIK által fenntartott iskolák vezetői általában a túlzottan bürokratikus rendszerről és finanszírozási problémákról panaszkodtak. Még a jobb anyagi körülményekkel jellemezhető iskolákban is előfordult, hogy a KLIK késedelmes közüzemiszámla-befizetése miatt lekapcsolták a telefont és az internetet, ami megbénította az iskola vezetését és az adminisztráció működtetését.

„Gyakorlatilag folyamatosan fizetési hátralékban van a KLIK, ezt mi onnan tudjuk, hogy ugye, a fizetési felszólítások ide érkeznek meg az iskolába. (…) Ez éppen a héten érkezett, kikapcsolási értesítő, ELMŰ, de hát ez már a harmadik ilyen idén, tehát ezen már mi nem lepődünk meg. A villanyt még egyszer sem [kapcsolták ki], azt mindig meg tudtuk oldani, de a telefonokat meg az internetet, azt igen, azt már többször, pár napra. Hát ilyenkor az ember ugye, azonnal fut a fenntartóhoz, és a fenntartó (…) valahogyan kifizeti. (…) Én ilyenkor sűrű telefonálgatásokba kezdek, és hát próbálom elérni azt, hogy fizessék ki. (…) Hát a saját mobilomról, persze." /Közép-magyarországi KLIK-es szakiskola, igazgató/

„Tehát volt olyan, hogy nem fizetik ki az áramszámlát, nem fizetik ki a villanyszámlát, már küldik a felszólítást, hogy jönnek és kapcsolják le az áramot, villanyt, gázt, egyebeket, tehát ilyen problémák előfordulnak, úgyhogy sok mindenki mutogat mindenkire, hogy persze itt nem fizették, meg ott nem fizették, meg onnan van a tartozás." /Észak-magyarországi KLIK-es szakiskola, igazgatóhelyettes/

„Az iskolánk legendásan jól felszerelt iskola volt. Nagyon innovatív iskola, alig-alig volt szívünk kihagyni pályázatokat, amíg volt szakképzési támogatás, nagyon hajtottunk rá, hogy

minél több szakképzési támogatást tudjunk magunknak megszerezni, amit a fejlesztésekbe forgattunk bele, tehát itt elsők között voltak aktív tábláink, multimédiás termünk, számítógépes hálózatunk, több száz számítógépünk, aztán ezt most már lassan múlt időben mondom, ugye szakképzési hozzájárulás már nincs, decentralizált támogatás alig-alig. (…) Aztán most jött ez a KLIK-es korszak, amortizálódott, itt két éve nem volt fejlesztés." /Nyugat-magyarországi KLIK-es szakiskola, igazgató/

„Egy ilyen izzót több hónapja beküldtünk engedélyezésre és még nem jött meg, tehát ugye azért egy iskola életében, meg mindennek az életében vannak ilyen azonnali, tűzoltó feladatok mondjuk, hogy egy irodában, vagy egy tanteremben kimegy egy izzó, akkor azt azonnal ki kellene cserélni. Hát most az bemegy egy igénylőlapon, ott elbírálja az egyik osztály, átkerül a másikra, ott elbírálja a másik, átkerül az igazgató asszonyhoz, ő aláírja, visszajön ide, akkor megvan az engedély (…), közben mondjuk, eltelik egy-két hét, és nem látnak a diákok, mert eltörik az izzó." /Nyugat-magyarországi KLIK-es szakiskola, igazgatóhelyettes/

„Hát a KLIK-nél csak azok [finanszírozási problémák] voltak. Az a rengeteg, szerintem egy kicsit felesleges adatszolgáltatás, amit az lemúlt években a KLIK fennhatósága alatt végezni kellett, erőn felüli munkákat adott. Sokszor elvitte az időt és az energiát a helyi képzési feladatok végrehajtásától. Úgy kellett kikönyörögni a fedezetet a szakképzéshez szükséges gyakorló anyagok, szerszámok, eszközök beszerzéséhez. Sajnos előfordult olyan is, hogy adott szakmában több, mint fél évet vártunk arra, hogy megismerkedhessen a gyerek azzal az anyaggal, amivel majd végzés után foglalkozni fog." /Kelet-magyarországi KLIK-es szakiskola, igazgató/

„Nagyon sok problémánk van, tehát egy agyament ötlet volt. Nem lehet ilyen szinten centralizálni az oktatást. (…) Nem látjuk a hasznát, nem látjuk, hogy ez költségvetésileg milyen hasznot húz, annyit látunk persze, nem kapunk pénzt. Most ki vagyunk véreztetve. (…) Nem látunk költségvetést, tehát nem tudom, hogy úgymond, mennyiből gazdálkodhatok, én hiába kérek, nem volt papírunk, fénymásolásra papír, tavaly 8 hónapon keresztül nem volt sem telefonom, se internetem, így vezettem az intézményt, 8 hónapon keresztül." /Észak-magyarországi KLIK-es szakiskola, igazgató/

„A bürokrácia megnehezít mindent, ha bármit akarok venni, 3 helyről kell árajánlatot kérnem, és a legolcsóbbat kell venni, például vécépapírból a nagy gurigásat. Már jött felszólítás, hogy elzárják a gázt, villanyt, ha nem fizetjük be a számlát. A munkavédelmi ellenőrzés pedig rendszeresen felszólít, hogy hárítsuk el a hiányosságokat." /Észak-magyarországi KLIK-es szakiskola, vezető szakoktató/

„Sajnos a KLIK az elmúlt két évben tehát olyan szintű fizetésképtelenséget produkál, hogy nincs ma Magyarországon olyan cég, aki szívesen adna a KLIK-nek árajánlatot, tehát ez okoz komoly gondot." /Közép-magyarországi KLIK-es szakiskola, igazgató/

„A pénzeket mi igazából nem látjuk, mi csak azzal rendelkezünk, ami jön havonta ellátmányként, azzal a 20-25 ezer forinttal, a gondot abban látom leginkább, hogy ez egy hatalmas rendszer, és a rendszernek a nagyságából adódóan működik nagyon-nagyon bürokratikusan. Tehát azt nem mondhatjuk, hogy nem akarnak nekünk segíteni, sőt, mindenben próbálnak segíteni, de mivel az itteni tankerületnél is bizonyos bürokratikus dolgokat be kell tartani, ami föntről jön, ezért nagyon hosszú az átfutása a dolgoknak. Mondjuk a hűtőszekrényünk elromlik, az muszáj, hogy legyen, hiszen a szakácsoknak kell, hogy működjön, akkor az azért lehet, hogy két hétig is tart, és akkor valami szükségmegoldással meg kell találni, hogy akkor hova is rakjuk addig a húst." /Észak-magyarországi KLIK-es szakiskola, tagintézmény-vezető/

„Sokszor érezzük azt, hogy kevés a dolog, amit kapunk, de hát ez korábban is így volt, amíg a város fenntartásában működtünk, addig is elég szoros volt a költségvetés, csak addig tudtunk spórolni, mert addig láttuk, hogy mi az a költség, az a pénzösszeg, amit be kell osztani és most nem látjuk. Így most azt sem látjuk, hogy mennyit költöttünk, mire költöttünk, nem tudom, lehet hogy így nagyobb a pazarlás, minthogyha látnánk a kereteinket." /Észak-magyarországi KLIK-es szakiskola, tagintézmény-vezető/

3.2. Az iskolaépületek

A szakiskolák épületeinek minőségét illetően nagyon eltérő tapasztalataink voltak az interjúkészítés során. A szerencsés helyzetben levő iskolák épülete korszerű, tágas és

tantermekkel megfelelően ellátott, ezeknél az iskoláknál tornaterem is van. A rosszabb helyzetben levő szakiskoláknál eleve az is kérdéses, hogy épületeik mennyire felelnek meg az oktatási funkcióknak, mivel sok esetben eredetileg nem is ilyen célra épült épületeket birtokolnak. Sok a rossz állapotban levő, salétromos, beázó, kifejezetten egészségtelen épület, máskor viszont a valaha korszerű épület elavulása jelent problémát az iskola vezetésének. Több esetben találkoztunk azzal a problémával, hogy az iskolához nem tartozik tornaterem.

„Ami a nagyobbik probléma, az az épület. Tehát 2007-ben volt az utolsó részleges felújítás ebben az épületben, gyakorlatilag folyamatosan beázunk, nem tudom, érzi-e, én is kabátban ülök itt, hogy hideg van, ez egy szigeteletlen, rossz állapotú épület. Sajnos, nagyon sok pénzt kellene költeni rá, hogy jó állapotba kerüljön." /Közép-magyarországi KLIK-es szakiskola, igazgató/

„Hát általába' az éves tisztasági festésekről vagyunk kénytelenek lemondani, sok tanteremben a parkettacsiszolás, lakkozás kellene. Az iskola homlokzati falán lévő összes nyílászárót ki kellene cserélni, mert a faszerkezet elkorhadt, tehát félő, hogy előbb-utóbb majd kiesik az ablak. (…) Nagyon ramaty állapotban vannak ezek a nagy régi faablakok." /Kelet-magyarországi KLIK-es szakiskola, igazgató/

„Az ablakok zárhatatlanok, tényleg a gyerekekre megy az eső, a víz. Ha valaki az ablak mellett ül, behull rá az eső, tehát fúj a szél, annyira rosszak. A zárakat már nem tudjuk mivel megjavíttatni, szétestek, nincsen rá pénz, a tető beázik. (…) Végig penészes már a tető, úgy végig lerohasztotta. Tehát komplett felújításra szorulunk. Ezen kívül tehát még az összes gépészet, elektronika, vízvezetékrendszer, dugulásaink vannak, csőtöréseink." /Kelet-magyarországi KLIK-es szakiskola, szakoktató/

„A tanáriba, nyolcvanan ülünk bent. (…) Ekkora helyünk van, tehát olyan, mennyi, kilencvenszer egy méter. De a széket, azt nem lehet hátrahúzni. Egyszer volt a tisztiorvosi szolgálat, és akkor elcsodálkoztak, hogy hatvanvalahány ember ül abban a teremben, ami előírás szerint nem is lehetne." /Kelet-magyarországi KLIK-es szakiskola, szakoktató/

„Hiába van CNC marógépünk, jó szakembereket tudnánk kibocsátani, de épületgondokkal és helyhiánnyal küzdünk." /Észak-magyarországi KLIK-es szakiskola, vezető szakoktató/

„A másik nagy problémám, hogy nincs éttermünk, nincs, ahol megebédeltethetném a gyerekeket, valamikor egy étterem működött itt a sarkon (…), vagy 15-20 éve bezárt, azóta nem tudjuk megebédeltetni a gyerekeket. Tehát a gyerek éhes, hiába hoz egy szendvicset, azzal nem lakik jól, ő éhes, és így is nagyon nehezen tudjuk itt tartani 2[-ig]." /Észak-magyarországi KLIK-es szakiskola, igazgató/

„Nincs tornatermünk (...). Na most ezek a gyerekek ugye eleve nehéz sorsúak, meg nehezen vetkőznek úgymond, öltöznek át, nagyon közelharcot kell velük vívni, és amikor már kint vannak a pályán, őket ne nézegesse senki, tehát egy tornaterem az, az jó lenne arra, hogy valóban edzettebb lenne a lakosság." /Észak-magyarországi KLIK-es szakiskola, igazgató/

„Gépek lennének az asztalosműhelyben, de nincs helyünk ahhoz, hogy használni tudjuk. (…) Innen [a bejárat felől] hiányzik egy 5000 forintos hullámpala, de nem tudjuk pótolni. Ez [a telephely] kutyával őrzött terület, amikor nem volt kutya, az új gépeinket ellopták, amint megérkeztek, kibontották az épület falát és elvitték. (…) Itt mindig fúj az északi szél, bevágja mindig az ajtót, belülről kulcsra kell zárni óra közben." /Észak-magyarországi KLIK-es szakiskola, vezető szakoktató/

3.3. Felszereltség, eszközök

Az iskolák felszerelésekkel kapcsolatos problémái gyakran abból fakadnak, hogy az elromló eszközöket nem tudják azonnal megjavíttatni és a javítási munkákat az idő múlásával egyre drágábban lehet elvégezni. A KLIK miatt a beszerzések bürokratikussága, a lassú ügyintézés miatt gyakran a napi működéshez szükséges fogyóeszközök pótlása is problematikus.

„Ami elromlik, azt nem tudjuk megjavíttatni. (…) Télen a szerverteremben a légkondi elromlott, olyan meleg lett, hogy a számítógépek nem bírták (…) és hiába igényeltük akkor [pénzt a KLIK-től], egy 50-60 ezer forintból meg lehetett volna a kondit javítani, így több

milliós kárunk keletkezett. (…) Tönkrement a szerverünk… Igazából így meg nincsen dokumentumunk az elmúlt tizenegynéhány évről, ami szerveren az így elveszett… kínlódunk egyfolytában, tavalyi, mondjuk, vizsgadokumentumokat, mindent visszakeresni, mert mindent újra kell csinálnunk, a fotódokumentáció, ami digitalizálva volt, az minden elveszett." /Nyugat-magyarországi KLIK-es szakiskola, igazgató/

„Azt lehet mondani, hogy nem rossz a felszereltségünk. Lehetne jobb is. Inkább csak azt mondanám, hogy avul el. (…) A nagyobb eszközeink, tehát kemencéink, sütőink, kombipároló berendezéseink közül már jó néhány javíthatatlan. Tehát ott érezzük a problémát, egy darabig javítjuk, javítjuk, javítjuk, azt még bírjuk, meg azt még a fenntartó is kifizeti, de sajnos jó néhány olyan eszköz áll már a raktárakban, amit már nem tudunk megjavítani. Helyettük kellene új, na, erre már nincs pénz. Na, most ez sajnos egy folyamat, ami előbb-utóbb el fog oda jutni, hogy már nem lesz elegendő és megfelelő eszközünk." /Közép-magyarországi KLIK-es szakiskola, igazgató/

„Tehát a demonstrációs tantermi hálózatunk kiválóan felszerelt, ez abból is adódik, hogy több intézmény hozta össze az eszközöket és azért ezek az eszközök nem avulnak el." /Közép-magyarországi KLIK-es szakiskola, igazgató/

„Az interaktív tábla. Na, most ez két év óta se karbantartva, nincsen pénz (…), úgyhogy körülbelül a kilencven százaléka használhatatlan. Nagyon élvezték a gyerekek, mi is élveztük. De sajnos nem tudjuk használni." /Kelet-magyarországi KLIK-es szakiskola, szakoktató/

„A gyakorlatra abszolút nem kapunk semmilyen anyagot. (…) Az újonnan indított szak szeptember elsején indult, itt valamikor márciusba' kaptak anyagot. Semmi nem volt, nem volt tábla, nem volt szerkezet, nem volt csavar, nem volt szerszám, semmi. Mert úgy tanultunk, körülbelül egy héttel a szintvizsga előtt kapták meg, tehát igazából már a kollegák otthonról hozták be, ami otthon nekik kéznél volt, és ezzel dolgoztak. Ez nagyon nagy probléma, ez szó szerint hatalmas probléma." /Kelet-magyarországi KLIK-es szakiskola, szakoktató/

„Az informatika[i] eszközparkunk elöregedett. (…) Van már olyan terem, ahol szinte lehetetlen akár csak a, mit tudom én, táblázatkezelést is tanítani, vagy legalábbis nagyon nagy nehézségekbe ütközik. A gyerekek türelmetlenek lesznek, csak idegeskednek, igazuk is van egyébként, mert senki nem akar egy betűvastagításra két percet várni." /Kelet-magyarországi KLIK-es szakiskola, közismereti oktató/

3.4. Az oktatók eszközvásárlásai – saját pénzből

Az oktatáshoz szükséges eszközökkel kapcsolatos problémákat jelző öt szakiskola mindegyikében előfordult az, hogy az oktatók saját pénzükből vettek eszközöket, vagy kölcsönöztek az iskolának. A szakképzés gyakorlati oldala miatt ez nem feltétlenül kis értékű, egyszerű eszközöket (pl. papír) jelent, hanem például fúrógépet, vagy akár traktort is.

„Az újonnan megjelent tankönyveket is, mint a tanári példányt, azt nekünk már meg kell vennünk, tehát nem kapja meg az iskola. (…) Kréta, az van, de színes krétát nem tudunk kapni például. Nálunk a rajzszög már rengeteget jelent. Tehát akkor, amikor én külön akarom választani a szigetelőréteget vagy bármi, ezt még ilyen húsz évvel ezelőtti színes krétával, hogy ekkora kis csonkokat használok. Úgyhogy ez azért már a 21. századba' röhejes, amikor ezt gyönyörű szépen ki lehetne vetíteni, és megmutatni a gyerekeknek, és a fölépítését és mindent." /Kelet-magyarországi KLIK-es szakiskola, szakoktató/

„Tehát itt most az, hogy alulfinanszírozott az oktatás, és élhetnék, hát az egyik oktatáspolitikus kijelentésével, hogy »a pedagógus azért van, hogy vegyen krétát magának«, hát veszünk. Ezen nem ütközünk meg, hogy ne tudjunk tanítani. Vannak ilyen problémák is persze, hogy a KLIK nem fizeti ki a számlát, és akkor elzárják a meleg vizet, vagy nem tudunk telefonálni. Ezen egyébként túl kell lépni." /Közép-magyarországi KLIK-es szakiskola, szakoktató, osztályfőnök/

„Iszonyatos kreativitással [oldjuk meg az eszközhiányt], felhalmozott készleteink nyilván megvannak, de van rá eset, amikor fizetésből elmegyek és veszek magamnak, ami kell. Nyilván nem nagy tételek, mert van egy csomó eszköz, rendelkezésre áll, ami az aktív táblák, ha

átmegyünk az épület másik részébe, tele van aktív táblával, ami sok mindentől mentesít." /Nyugat-magyarországi KLIK-es szakiskola, közismereti oktató/

„Sok esetben előfordul az, hogy [az oktatók] eszközöket, berendezéseket úgy tudnak üzemeltetni, ha az otthoni dolgaikat is bedobják. Tehát nem egyszer előfordult ez. Például traktor, van nálunk mezőgazdasági képzés is, például traktort vittek be, mert ugye nem volt, nem tudták volna a feladatot megcsinálni, ha a sajátját nem vitte volna be, mert az iskoláé rossz volt, és nem volt rá pénz, hogy ugye megjavítsuk, például ez. Vagy nem volt olyan eszköz, amit, mit tudom, meg kellett volna vásárolni, például nem volt egy olyan süllyesztőfúró, akkor bevitte, mert ugye nem lehetett megvenni, de ugye azt a feladatot csak azzal lehetett volna megcsinálni, mással nem." /Nyugat-magyarországi KLIK-es szakiskola, szakoktató/

„Hát például az autószerelő szakoktatók vásároltak benzint ahhoz, hogy az állványon lévő motorokat tudják használni mondjuk, egy vizsgán." /Kelet-magyarországi KLIK-es szakiskola, igazgató/

„Itt a nyelvi szertárban kifogyott a patron és akkor vártunk, vártunk, várunk, itt ugye nem csak a nyelvi, minden órához kell nyomtatni, kellenek feladatok, pluszfeladat, dolgozat, satöbbi és akkor a szertár összefogott és vett. És veszünk, másképp nem tudnánk létezni, mondjuk ez szomorú, mert nem nekünk kellene. Az, hogy most tollat megvesz magának az ember, az nem egy olyan nagy beruházás, vagy azt a kis füzetet, amibe jegyzetszerűen, amit jegyzetszerűen használ, tehát azt szintén megvesszük. Még csak annyit, hogy igazából, hogyha én magamat fejleszteni akarom, akkor veszek tankönyveket, nyelvkönyveket, azt is én a saját pénzemen." /Nyugat-magyarországi KLIK-es szakiskola, közismereti oktató/

„Bejön zsebre tett kézzel, biztosítok neki körzőt, vonalzót, de dühít, hogy a kölcsönkapott ceruzát az ujjai között kettétöri." /Észak-magyarországi KLIK-es szakiskola, vezető szakoktató/

„Hát, tollat, meg ceruzát, mindenfélét [hoznak a tanárok], mert a gyerekeknek nincsen. Tehát ezek a gyerekek nem hordanak, tankönyveket például nem rendelünk azért, mert úgyis

tönkreteszik. Mi azt csináltuk, hogy ami a könyvtárban volt megfelelő példányszámú, azokat most már lassan cserélni kell, mert olyan elavultak, tehát könyvtárból vesszük a könyveket, amelyik tanuló megérdemli, az megkapja otthonra is, de zömében csak itt használjuk. Tehát a pedagógus kolléga kiviszi a 15 tankönyvet ugye, és akkor ott az órán feladja a feladatgyűjtemény[ből], feladja belőle a példát." /Észak-magyarországi KLIK-es szakiskola, igazgató/

3.5. Egyházi fenntartású, illetve közhasznú szervezet által fenntartott iskolák

Az egyházi, illetve közhasznú szervezet által fenntartott iskolákban sokkal jobb felszereltségről számoltak be a vezetők, mint a KLIK által fenntartott intézményekben. Az előbbieknek módjuk volt fejlesztéseket is indítani az utóbbi években.

„Nem bántuk meg azt, hogy elmentünk egyházi fenntartásba, sokkal nagyobb odafigyelést kaptunk, kapunk folyamatosan. (…) Ezzel a finanszírozási rendszerrel, odafigyeléssel nagyon szépen lehet gazdálkodni, és lehet eszközöket és lehetőségeket nyújtani a diákoknak." /Közép-magyarországi egyházi szakiskola, igazgató/

„És még nem hiszem, hogy lett volna olyan kérésünk, amit nem teljesített [a fenntartó szervezet]. Tehát minden gyereknek külön számológépe van órára, vonalzókészletünk, körzőkészletünk, tollak, mindent megvettünk. (…) A gyakorlati helyre mikor mennek, azt is mi fizetjük, a buszköltséget. Akkor olyan demonstrációs termünk van a szoc. gondozóknál (…), volt itt egy tavaly egy (…) hölgy valamelyik főiskoláról, és azt mondta, hogy a főiskolán nem volt ilyen demonstrációs termük, tehát a mi a fenntartónkkal ilyen téren, hát a mai helyzetet nézve szerintem nagyon-nagyon jól jártunk." /Nyugat-magyarországi, közhasznú szervezet által fenntartott szakiskola, igazgató/

„Nem annyira rossz ez a helyzet, mint ahogy beszélgetek több más intézménnyel és hallom, hogy nincs kréta meg semmi, itt azért annyira nem. Itt van pénz nyersanyagra, a szakácstanulók, ahogy minden héten gyakorlatra mennek, a konyháról megkapják a

nyersanyagot, itt le tudják főzni, amit kell." /Észak-magyarországi egyházi szakiskola, igazgatóhelyettes/

4. Az oktatás jellemzői

4.1. A szakiskolai oktatók munkája

Az interjúalanyok elmondása szerint a szakiskolákban oktató pedagógusok túlnyomó többségének van pedagógiai végzettsége és rendszeresen járnak továbbképzésekre is. Az interjúk során minden szakiskolában készítettünk interjút közismereti- vagy szakoktatóval is. Ezek alapján az a kép rajzolódik ki, hogy a szakiskolákban nagy számban dolgoznak lelkes és elhivatott pedagógusok, akik nagyon nehéz körülmények között, kevés fizetésért, szívből végzik a munkájukat.

„Én szeretem ezeket a gyerekeket, és hogyha a társadalom is úgy állna hozzájuk, hogy ők nem a periférián élő valakik, akkor biztos, hogy ők is nagyon értékesek lennének másnak, mert a maguk szemében lassan megtanulják, hogy ők értékes emberek." /Közép-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Aki ezt a szakmát választja, az tisztába volt avval, hogy mennyi az a bér, amit ezért adnak, és aki pedagógus, az nem azért csinálja. Tehát én azt mondom, hogy azt nem lehet megfizetni, amit a gyerekektől kapunk." /Közép-magyarországi szakiskola, szakoktató, osztályfőnök/

„Én is eléggé partner vagyok a viccelődésben, ebben találtam meg velük a közös hangot, hogy nem ez a spártai, hanem egy kicsit próbálok én is velük viccelődni és akkor így közvetlenebb a kapcsolat." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Ha itt nem jelenik meg a gyerek reggel, a gyakorlati oktatásvezető, ha a gyakorlati oktatáson nem jelenik meg, azonnal küldi az e-mailt, az iskolatitkár fogja a telefont és végigtelefonálja a szülőt, a gyereket. (…) Ha kirándulni megyünk, az iskolatitkár rázta ki az ágyból a gyereket, ő hozta a busz elé." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Van, amikor mondjuk, tehát később jövök az iskolába, akkor itt a környéken vásárolok vagy almát, vagy narancsot, vagy mandarint és akkor behozom és, és, és végtelen természetességgel fogadják és, és el is fogy." /Közép-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„A gyerekek között töltöm az egész munkanapom, mindegyiküket ismerem. Partnerséget kell kiépíteni a gyerekekkel. Én az első órán a kezemet nyújtom nekik, barátként működünk együtt, barátságomat adom a gyerekeknek. Az óraidő-kihasználás így nálam a legjobb, a partneri viszonynak köszönhetően keveset kell fegyelmeznem. El kell tudni az embernek fogadtatni magát, hogy hiteles legyen. Hit kell ehhez és elhivatottság." /Észak-magyarországi szakiskola, szakoktató/

4.2. Az iskolai hangulat, a tantestület jellemzői

Az interjúk arra utaltak, hogy sok szakiskolában kifejezetten összetartó, akár baráti viszonyt kialakító tantestület működik, akik munkájuk során támogatják és segítik egymást, problémáikat megosztják egymással. Ezekben az iskolákban a kollegiális közösség által nyújtott támogatás is kompenzálja az alacsony bérért végzett, sokszor kimerítő és nehéz munkát.

„Itt olyan jól működő közösség van, akik, hogy úgy mondjam, szeretik egymást, elfogadják egymást, jó a hangulat, közvetlenek egymással, és hát lekopogom, a vezetéssel is." /Kelet-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Tehát én megmondom őszintén, én szeretek bejönni. Már épp' múltkor mondtuk, hogy alig várjuk, hogy általában a szeptember, vagyis augusztus huszadika elmúljon, és na, igen, jöhetünk." /Kelet-magyarországi szakiskola, közismereti oktató/

„Egy nagyon jó tantestületünk van, nagyon-nagyon összetartó tantestület, akinek van egy nagyon szilárd 10-15 főből álló magja, és ők mindig arra törekszenek, hogy az újonnan hozzánk érkezőket is csatolják ehhez, hogy valahogy hozzánk tartozónak érezzék magukat, és azt gondolom, hogy ez idáig sikerült is. Mi jól érezzük magunkat együtt, éppen ezért sikerült talán megbirkózni a nehézségekkel is, merthogy mindennapi harc folyik azért, hogy azt a nagyon kicsi tudást belecsöpögtessük a gyerekek fejébe." /Észak-magyarországi szakiskola, tagintézmény-vezető/

„Hogyha nem lennénk ennyire összetartóak, vagy nem tudnánk nevetni a saját magunkon időnként, meg a helyzeteken, akkor ez sokkal-sokkal nehezebb lenne." /Észak-magyarországi szakiskola, tagintézmény-vezető/

4.3. Pedagógiai nehézségek

A szakiskolai oktatók nagy része sok nehezen kezelhető, tanulási nehézségekkel és magatartászavarokkal küzdő diákról számolt be az interjúk során. A pedagógiai munka nehézségeit jellemzi, hogy több esetben alapvető nevelési feladatokat is el kell végezniük a kilencedik osztályokban, amelyekre inkább általános iskolában, az alsó tagozaton kellett volna sort keríteni.

„Hozzánk az iskola réme jön, akit amúgy az égvilágon mindenünnen kinyomnak." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Náluk nagyon nagy gond a higiéne, az egész tanévet nyitott ablaknál töltöttük, tehát ugye rögtön a higiénével kezdtünk, akkor ugye nem lehet azt mondani, hogy mondjuk, finoman utalni, hogy itt mondjuk reggel meg kellene fürdeni vagy hasonlók, hanem itt keményen el kell mondani, hogy büdös van és, és mosakodni kell, tiszta ruhát kell felvenni." /Közép-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Nem mosdik, én múltkor az egyik gyereket ide behívtam, és mondtam neki, te, idefigyelj, mondom, fürödjél, mert ki fognak közösíteni, nem tudom, hogy mondjam még másképp!" /Nyugat-magyarországi szakiskola, szakoktató/

„Aztán itt van például a szakiskolásoknál, az első félévben nevelünk, nem is tanítunk, hogy hogy jövünk be, hogy köszönünk, hogy ülünk az órán, hogy szólunk a másikhoz, mert ilyen alapvető hiányosságok vannak." /Észak-magyarországi szakiskola, tagintézmény-vezető/

„Azért itt nap mint nap küzdünk, küzdünk és bizony van olyan nap, amikor, amikor megmondom a kolléganőnek, hogy zárva van az ajtó, te sem mehetsz [ki], tehát ez kőkemény így." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Volt olyan szakmai tanár, aki az első héten azt mondta, hogy ő nem jön többet, és hogy vissza tudjuk tartani, minden óráján ott ült valaki, vagy az akkori igazgató vagy én, ketten mentünk be egy órára. (…) Hát konkrétan lekurvázta a tanárt az első nekifutásra az egyik tanulónk úgy az első héten, akkor ő azt mondta, hogy ő nem marad itt." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Az a legnagyobb gond, hogy vannak olyan időszakok, tényleg frontérzékenyek is [a diákok], amikor iszonyatosak, megfeszül velük az ember, akkor sem tud mit kezdeni, vannak ilyen időszakok." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Meg hát olyan [oktató kell], aki azért el bírja viselni itt a terhelést, ilyen, hogyan mondjam, minden szempontból. Tényleg nem könnyű, volt olyan, aki egy hónap után azt mondta, hogy ő ezt akkor nem. (…) Volt olyan szakmai tanár, aki az első héten azt mondta, hogy ő nem jön többet, és hogy vissza tudjuk tartani, minden óráján ott ült valaki, (...) ketten mentünk be egy órára. [Órán] eszik, iszik, telefonozik, beszél." /Dunántúli szakiskola, igazgató/

„A nagy többsége az időnek a, egy része azzal megy el, hogy bejöjjön a gyerek az órára, és leüljön. Tehát meg ott viselkedjen, tehát ne beszélgessen, ne szórakozzon, ne mobiltelefonozzon, meg ugye a felszerelést elhozza magával, írjon, tehát ezekkel mennek el a jó része ennek a, az energiái az embernek." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

„A tanórai viselkedés, az, hogy telefonozik, huszonnyolcadszor rászól, hogy ne telefonozzon, ne egyen, ilyenek csak. Tehát nincsenek ilyenek, hogy összeverekednek a folyosón, pedig fiúiskola vagyunk, meg sokan vagyunk, de nem azt mondom, hogy nincsen, tehát ez az egymás szekálása, ez van, tehát hazudnék, ha azt mondanám, hogy nincs, de olyan vérre menő nagy problémák nem voltak az utóbbi időben." /Nyugat-magyarországi szakiskola, közismereti oktató/

„Pont ezek a közismereti tantárgyak nem annyira érdekli, nem figyel, eszik, iszik, dumál a társával. Telefonozik, nem hoz felszerelést és akkor, hogy mondjam, unatkozik, nem hoz felszerelést, akkor ott a telefon, de hát az tilos és akkor ebből vannak a tanári konfliktusok inkább. Tehát ugye ez meg, aki tudja, kezeli, aki nem tudja, annál elszakadhat a cérna egy idő

után, ha minden órán ez működik, az biztosan katasztrofális." /Nyugat-magyarországi szakiskola, közismereti oktató/

„Be kell őket vonni a tanulásba, ez az egyetlen módszer, hogy ne az legyen, hogy én előadok, mert az marha unalmas, egy felnőttnek is unalmas, hogy az ember csak mondja, mondja, mondja, te meg írd, írd, írd. Mondjuk van, aki ezt alkalmazza, mert, ha ír, akkor nem beszél, nem tud mást csinálni, csak ír, mondjuk ez se jó, de hogy csönd legyen, ezt csinálják. Diktál és ír. Az bátor tanár, aki mondjuk így bevonja, aki próbálja bevonni, hogy csoportmunka, projekt meg hasonló, de ha csak annyit csinál, hogy kivetíti a fóliára vagy akár a táblára is a dolgokat, akkor az nem egy túl nagy pedagógiai módszer, azt bárki meg tudná csinálni." /Nyugat-magyarországi szakiskola, közismereti oktató/

„Négy évvel ezelőtt volt egy osztályunk, amit mindenféle szedett-vedett, bukott gyerekből kellett, hogy összeállítsunk, mert tankötelesek voltak még, hát oda bekerült a város összes rossz gyereke. El is neveztük »guantanamói osztálynak«, mert azok azt' mindent szétdúvoltak. És nagyon hosszú évek óta nem volt délutános tanítás, de annak az egy osztálynak kénytelenek voltunk délutánra rakni az órájuk, hogy még csak ne is legyenek itt az iskolába, ha a többiek itt vannak, mert akkor amúgy csak probléma volt. Ott a ketrecharcos gyerektől a nőfuttatókig minden volt." /Kelet-magyarországi szakiskola, igazgató/

„A gyerekek nagyon szívesen megbeszélnek nagyon sok problémát, beszélgetni lehet velük. Erre akkor jöttem rá, mikor együtt elmentünk osztálykirándulni is (...). És akkor a gyerek így megnyílt, és olyan dolgokat tudtam meg, amiket egyébként nem. De most ilyenre, ilyen személyes beszélgetés nincs lehetőségünk. Az osztályteremben nem nyílik meg mások előtt, mert valószínűleg valaki előtt szégyelli azt a dolgát, amit elmondana." /Kelet-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„A neveletlenséget, az otthonról hozott vadhajtásokat napról napra próbáljuk nyesegetni, de amit aznap megcsináltunk, az másnap reggelre újra jelentkezik. Tehát hazamegy a gyerek és már nem azt látja a gyerek maga körül, amit itt tanítunk neki és ezért másnap reggel újra kell kezdeni." /Észak-magyarországi szakiskola, tagintézmény-vezető/

„Az alap, a neveltség hiánya, az a legalapvetőbb, hogy végig ordít a folyosón, trágárul beszél, fogja magát, föláll az óra közepén és elsétál, ez az egyik, a neveltségnek a hiánya. (…) Mikor véletlenül sikerül találkozni a szülővel is, mert véletlenül betéved az iskolába, akkor már értjük, hogy miért ilyenek ezek a gyerekek, mert a szülők még rosszabbak, mint ők. Ők itt még próbálnak alkalmazkodni az elvárásainkhoz a maguk módján, de ennyire telik, mert ahhoz képest, amit otthon látnak, meg itt az iskola, óriási a szakadék a kettő között." /Észak-magyarországi szakiskola, tagintézmény-vezető/

„Hát például ugye a tanuló (…) valamilyen feladatot nem tud megoldani, akkor elhangzik, hogy te ehhez is hülye vagy, na, most ez nem egy motiválás. Tehát ugye a hozzáállás itt abszolút nem jó, és hát ugye a gyerekekből nem azt váltja ki, hogy akkor még többet teszek, hogy jobb legyek, hanem ellenállást vált ki. És ebből konfliktus van, merthogy ugye tanulás és magatartászavaros gyerekek, tehát így, így ugye azt jelenti, hogy ők nem gondolkodnak, hanem azonnal ugranak és reagálnak és van úgy, hogy nagyon durván válaszolnak vissza." /Közép-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Tavaly volt olyan, hogy odaálltam a gyerek elé, hogy nem mehetsz ki és kiment az ablakon, tehát ilyen szinten voltak gondjaink. Ahhoz képest most mi egész jól elvagyunk, most már megtehetjük azt, hogy elindítunk egy történelmi témájú filmet, a gyerekeknek kiadjuk a szempontokat, és akkor, ha éppen telefonálnom kell, kimehetek, kijöhetek ide, tehát biztos, hogy nem nyúl a géphez, nem nyúl a laptophoz, nem nyúl az ott hagyott cuccokhoz, ilyenek, ez már óriási haladás." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

4.4. A diákok céljai, érdeklődésük

Az interjúalanyok majdnem mindegyike kitért arra, hogy a szakiskolások körében nagyon nagy problémát jelent, hogy a tanulók nem látják azt, hogy ha tanulnak, akkor ez később segíti az életüket, és ezért elvesztik érdeklődésüket a tanulás iránt. A tanulási nehézségek, a magatartászavar, az iskolai kudarcok és a nagyarányú lemorzsolódás mögött gyakran a tanulás iránti érdeklődés hiánya áll. Ehhez sokszor a családi háttér is hozzájárul: egyes szakiskolai oktatók arról számoltak be, hogy a

családban elsajátított minta ellenében dolgoznak és így rengeteg fáradsággal, változó eredményességgel próbálják felhívni a figyelmüket a tanulás fontosságára. Ahogy korábban is láthattuk, a szakiskolába járó fiatalok közül sokan jönnek mélyszegénységből, és ebből fakadóan tudásbeli hátránnyal is, amit csak óriási erőfeszítéssel lehet leküzdeni, és erre csak kevesen képesek.

„És minden évben van egy-egy ilyen srác, aki nagyon mélyről nagyon messzire el tud jutni. Őértük érdemes csinálni az egészet, mert akkor látom azt, hogy van értelme. Hát N., gyakorlatilag se anyja, se apja, valahol a nagyanyjánál valami fészerben húzza meg magát, az egyik tanár eteti őt, tavaly például ő vette neki az ebédjegyet. Saját pénzéből megvette az ebédjegyet, és odaadta N-nak, hogy legyen mit ebédelnie. (…) És kiváló, most már látom, hogy ebből a gyerekből bármi lehet." /Közép-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Egy gyengébb alsóbb réteg, aki már az általánosban is bukdácsolt, és ők jönnek a többségében szakiskolába, 10-20 százalék az, aki azért jön szakiskolába, mert ezt a szakmát akarja és elkötelezett abban, akár családi hagyomány miatt, akármi miatt, hogy ezt a szakmát tanulja. Sok esetben teljesen mindegy neki, hogy milyen szakmára vesszük föl, a lényeg az, hogy tankötelezettséget teljesíteni kell, és akkor itt, utána meg dolgozunk azon, hogyha a 16 évet már betöltötte, de akkor most már azt az egy évet végezd el és legyen szakmád és menjünk tovább." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Szerintem az ma egy nagyon-nagyon fontos probléma országosan is, hogy a fiatalokban nincsen motiváció. Ugye ezt pedagógiailag nehéz helyretenni, mert van a belső, a külső, most egy belső motivációs szintet nagyon nem tud megemelni, hogyha már ugye otthonról ezt hozza a gyerek." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

„Vezetőként semmitől nem riadunk vissza, még egy kollégának nem mondtuk, hogy motivációs célzattal ne vigye ki valamilyen partnervállalathoz a diákot látogatásra teszem azt, vagy ne hívjon meg olyan vendégelőadót, aki, aki a szakmájában egy olyan szintet képvisel, hogy az akár motiváló lehet a diákok számára, de ezt mindenkinek magának kell eldönteni." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

„Hát, az a baj, a legnagyobb hátrány, én úgy érzem, hogy a szülők. Tehát a szülők is annyira alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek, hogy a gyerekeket nem motiválja tulajdonképpen semmi, tehát nem számít, ha most neki fegyelmije van a hiányzás miatt, nagyon sok ilyen probléma van." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Olyat, hogy házi feladat, én már nem is adok, úgyse tanulják meg, tehát itt próbálok órán olyan módszereket, hogy itt tanuljanak, mert egyébként nem." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Még az első szülői értekezleten még úgy, ahogy eljönnek, de utána már nem, egy-két szülő van, akivel telefonon esetleg tudok értekezni, tartom a kapcsolatot, sokszor úgy jönnek be, hogyha már probléma van a tanulóval, telefonálok, hogy jöjjön be, mert nem érdeklődnek, nem nézik a gyerekeknek az ellenőrzőjét, nagyon ilyen problémáink vannak." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Van egy fiú, őt nagyon szeretném megmenteni, nagyon jó kiállású, tényleg a szakmai dolgokat tudja, de egyszerűen nem hajlandó dolgozni órán, minden tantárgyból bukásra áll. A kollégák is azt mondják, hogy nagyon jó eszű gyerek, de nincs füzete, nem hozza a könyveit, alszik órán, satöbbi. Édesanyjával beszéltem, nem csak az édesapa, az édesanya is alkoholista (…). Én beszélgettem vele négyszemközt, hogy a kiugrási lehetőség, milyen jó lenne, ha ezt a szakmát elvégzed, mehetsz hajóra, mert annyi ismerősöm, régebbi diákom [dolgozik ott], be tudlak tenni. Megígéri, akkor hajt egy kicsit és utána megint vissza, és akkor kiderül, mert elmondja, nem aludt az egész éjszaka, apuka italozik ott, meg ilyen egyéb dolgok, úgyhogy vele nem tudom, ugye én, mint osztályfőnök próbálok, de többet nem tudok mit tenni. Hát van egy fiú, ő meg ugye a pozitív példa, a gépipariból jött át olyan október-november felé, mert ott megijedt, hogy nagyon magas a követelmény, és ő például bepótolta az anyagot, a szülők is folyamatosan jönnek, érdeklődnek, neki mondtam, hogy tedd le akkor az érettségit is, mert úgy tudom, hogy üzletvezető szeretne lenni, ahhoz viszont ugye kell, akkor próbáld meg és ő lehet, hogy ezt el is fogja végezni." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Az egyik távolabbi faluból járt be egy jó képességű diák, reggel fél 5-kor kelt, este ért haza, és látta, hogy a család még ugyanúgy fekszik, mint amikor elment reggel. Nem akart kilógni, otthagyta az iskolát." /Észak-magyarországi szakiskola, vezető szakoktató/

„Ez a fő bajuk, hogy nincs bennük kitartás, hamar feladják, hogy megbuktam, két tantárgyból mehetne javítóvizsgázni is, kicsit, kicsit tanulna a nyáron és meglenne, és akkor nem veszítene el egy évet, meg ugye egyet elveszít mindenképpen, itt vannak az élő példák, hogy azért nem olyan egyszerű." /Nyugat-magyarországi szakiskola, közismereti oktató/

„Hát, én szeretném [hogy érettségit szerezzenek a diákok szakiskola után], mert többnyire, ha kitartóak és mondjuk, egy kicsit többet tanulnának, akkor nagyon sokan meg tudnák tenni, hogy leérettségizzenek. De önbizalomhiánnyal szenvednek, tehát semmi önértékelésük nincs, kapásból úgy kezdik, hogy én ehhez hülye vagyok, tehát meg tudná csinálni, hogyha lenne egy kis pozitív biztatás vagy motiváció. Mondjuk, én mindig mondom, hogy kitartással és tanulással elérhető, szükség lenne az érettségire egyébként." /Közép-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Hogyha a családból ő az egyedüli, aki reggel elmegy otthonról, a többi meg fekszik, akkor az meglátszódik [a tanulmányi teljesítményén], és ezt [a diákot] nehéz munkára rábírni." /Nyugat-magyarországi szakiskola, szakoktató/

„Van, hogy a kiemelkedően jó tanulók kapnak valahol jó munkát, de nem bírják és hazajönnek. Például egy fiú egy távoli gyárba került, de hazajött, mert gondjai voltak a családnak. Egy lány egy varrodába került, és szolgálati lakást is kapott ott, de a barátja miatt hazajött." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

„Egy 15-16 éves gyereket most megtanítani úgy írni, olvasni, hogy nem írás, olvasás órája van, hanem szakmai, az nehéz és az a baj, hogy őt nem merjük, ha nem tanul otthon, meg a nyári szünet nem azzal fog telni, hogy gyakorol, akkor én nem fogom engedni szakmunkásvizsgára, mert minek, nem értelmezi a feladatot az írásbelin, nem tudja megoldani, a szóbelire nem tud felkészülni. Tartani, tartani kell, de ő, ahogy el fogja érni a nem tanköteles kort, az ilyen gyerekek maguktól kiiratkoznak, érzik azt, hogy nem megy, vagy

nem képes rá, és akkor így ezek a gyerekek elvesznek, mindenféle képesítés nélkül, analfabétán az életben sem megy semmire. Az a baj, hogy így jönnek az általános iskolából." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Nincsen motiváló erő, mert otthon nem azt látja, amit az én időmben, az én roma osztálytársaim, hogy apa elment, reggel felkelt elment a gyárba, ledolgozta az időt és hazajött és hozta a fizetést. Most ők azt látják, hogy apa, anya 11-ig fekszik, kávé, cigi, kávé, cigi, várják a segélyt és elvagyunk, jó, hogy nem jól élünk. Nincs igazán pozitív példakép előttük, és mi hiába próbálunk győzködni itt egyoldalúan itt az iskolában, itt nagyon közeli kapcsolatot kell kialakítani a gyerekekkel, sokáig voltam osztályfőnök, tudom, hogy hatással lehet rá egy tanár mint példa. (…) Olyan érzelmi kapcsolatba kerültem egy kislánnyal itt, tényleg, mintha a lányom lett volna, és nagyon akartam, hogy pék legyen, mindent elkövettem, most már a második gyerekét várja. De volt, akit sikerült, fiúk közül is volt olyan, aki már a második szakmáját szerzi itt, ő nevelt gyerek, roma származású, de a nevelőanyja is nagyon afelé terelte, meg én is nagyon afelé tereltem, mint osztályfőnök, hogy még egy második szakmát is szerez (…) és alkalmazni fogják egy pékségben, ezek nagyon jó példák, de a gyerekek nagy része elvész." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

4.5. Dohányzás, alkohol- és drogfogyasztás

Az interjútapasztalatok azt mutatják, hogy a dohányzás nagyon elterjedt a szakiskolai diákság körében: mind a tizenegy, kutatásba bevont iskolában jelezték az igazgatók, illetve oktatók, hogy küzdenek ezzel. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a dohányzásra vonatkozó törvények betartatása a gyakorlatban szinte lehetetlen.

„Sajnos itt 100 százalék [a dohányzó diákok aránya], ugye itt iskolán belül nem lehet dohányozni, nem bírja ki, tehát már-már szinte tudjuk, hogy két órát egyben nem lehet tartani, mert ki kell engedni őket mindenképpen. Az iskolában nem lehet, akkor kiengedem a sarokra őket, 5 méterre a kerítéstől, ez sem szabályos, mert ha a gyerek bejött az iskolába, akkor onnantól kezdve az iskolában kéne, hogy tartózkodjon. De inkább kiengedem és hogy jöjjön vissza, minthogy… /Észak-magyarországi szakiskola, igazgató/

„A dohányzás jellemző, nem lehet tiltani, mert ha az utcán vagy az udvaron nem lehet, akkor az osztálytermet gyújtják fel. A lányok is dohányoznak és szemetelnek, hiába teszünk ki dobozt, mert az a menő, ha elpöccinti a csikket." /Észak-magyarországi szakiskola, vezető szakoktató/

„A nagy többsége dohányzik, hivatalosan nem lehet nekik engedni, de hogyha még az egyik helyen ugye ott vagyunk, a másik helyen rágyújt, a termeket közben, órák után bezárjuk, tehát ki kell jönni nekik szünetre, ha a vécében vagy itt, ott, amott, tehát próbáljuk azért ezt visszaszorítani, hogy iskolában ne, de hát utána, mikor kimennek, aztán fújják a füstöt. Vagy, ha netán itt marad, az építkezés miatt, emiatt, tanfolyam is van, használják a termet, akkor is, gyorsan kimennek és már el is szívták a cigarettát." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

„Dohányzás, hát az szinte megállíthatatlan, az özönlés, főleg így déltájtól, már amikor már ebédszünet is van, ha van is délutáni óra, meg már vége a tanításnak, és özönlenek ki. Még ki se érnek a kapun, már kapják elő." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Tehát egyszerűen nem bírják, mindenféle trükköt megpróbálnak, úgyhogy van olyan, hogyha megérdemlik, kimehetnek szemetet szedni, merthogy ezt ki kell érdemelni, van, aki ettől is el van tiltva. (…) Ez azt jelenti, hogy valamelyikünk kimegy velük, és tényleg ott úgy jöhetnek be, hogy szemetet szednek, egy marék szemétnek kell lenni a kezükben, aztán ha elmennek jobb oldalra és két percig nem nézzük meg, hogy mit csinálnak…" /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Nagyon dohányozósak a diákok (…), én meglepődtem, hogy ennyien dohányoznak ebben a korosztályban. (…) Nagyon fiatal korban is, sőt annak idején, amikor még jelöltünk ki dohányzót a 18 év feletti, felnőtt diákjaink részére, sokszor azt tapasztaltam, hogy nem is a 18 évesek dohányoznak ott, hanem a kicsik." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

„Aki nagyon nagy dohányos, az 45 percet sem biztos, hogy kibír, tehát ki kell bírnia, hál' istennek azért odáig még nem jutottak, hogy órán rágyújt, még ott nem tartunk, talán nem is fogunk." /Nyugat-magyarországi szakiskola, közismereti oktató/

„Sajnos ez [a nemdohányzók védelméről szóló] az a törvény, amit betartatni nem tudunk, tehát, ha nem hunynánk szemet, és nem engednénk ki a diákokat ide az iskola elé a térre, akkor az iskola úszna a füsttől. Annak érdekében, hogy ne a vécébe dohányozzanak, ne a tanterembe, vagy ne a belső udvarrészbe, így azt mondjuk, hogy szünetekbe a tizennyolc év feletti diákok kimehetnek az iskola elé. (…) Becsukjuk a szemünket, és nem kérjük az igazolványt, mikor kimennek." /Kelet-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Nagyon sokan dohányoznak, nagyon-nagyon sokan, és nagy erőfeszítésünkbe kerül, hogy megakadályozzuk itt az iskola épületében. Ugye a nemdohányzók védelméről szóló törvénynek az a lényege, hogy nem lehet, szeptemberben azért szokott előfordulni, mert ugye nem szoktak hozzá az újak ahhoz, hogy szigorúak, hogy az ügyeletes tanár üldözi és egyebek. De a nagyokkal, a 18-at betöltött gyerekekkel, akik úgy érzik, hogy ők felnőttek és úgy érzik, hogy nekik lehet, hát őket sem, nem lehet behozni az iskola területére tanulási időben, ők ezt nehezményezik, de tilos az iskola területén. (…) Többnyire az úgy szokott lenni, hogy megpróbálnak a portán elslisszolni, hogy kimenjenek és ne vegyük észre (...), aztán megpróbálnak visszaszökni észrevétlenül az épületbe. Erre vannak kísérletek, tudjuk, hogy kik azok a notorikusok, akik ezt megpróbálják, őket figyeljük." /Észak-magyarországi szakiskola, tagintézmény-vezető/

„A dohányzás az nagyon, nagyon sok, tehát azt mondom, hogy a 24-ből körülbelül hatan nem dohányoznak, a többi igen, és rendszeresen. Alkoholt is igen, hétvégente szintén, és az a baj, hogy nem is az a gyengét, hanem röviditalokat fogyasztanak, ami olcsó." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

A dohányzáshoz képest a diákok alkoholfogyasztásával járó problémák kifejezetten ritkaságszámba mennek az interjúkon elhangzottak szerint. Ennek az lehet az egyik oka, hogy a diákok főleg iskolán kívül fogyasztanak alkoholt, tehát az iskolaigazgatók és oktatók kevésbé találkoznak ezzel a problémával (egy-két kirívó

esetet kivéve), a másik lehetséges ok pedig az lehet, hogy a szegényebb rétegekből származó diákok körében az alkoholfogyasztást részben kiszorították az olcsó, dizájner drogok. Emellett több iskolában is találkoztunk a diákok túlzott energiaital-fogyasztásának problémájával.

„Természetesen van alkoholfogyasztás, halljuk a gyerekektől, hogy mi történik a hétvégi bulikon, tehát nem iskolai rendezvényen, mert az ott tilos, de az, hogy bizony, nagyon sokan isznak és főleg töményt, pálinkát, ahogy beszámolnak róla, és amit mostanában hallunk, hogy a cél, az a minél előbbi lerészegedés, nem is tudom, hogy ő hogy ütöttem ki magam pillanatok alatt, ezzel dicsekszik valaki délelőttönként a padszomszédnak, úgyhogy igen, nagyon nagy gond az alkoholizmus. Volt egyébként rá példa, hogy itt az iskolába is behoztak alkoholt és az kiderült, megtudtuk, fegyelmi eljárás alá vontuk ezeket a gyerekeket, és felfüggesztett kizárást kaptak az iskolából, 6 hónapra az egyiket, a másik meg 12 hónapra felfüggesztettük, hogyha bármi történik, akkor automatikusan, hát ebben a tanévben egyszer fordult elő ilyesmi, de ezt is nagyon határozottan próbáljuk elejét venni a dolognak." /Észak-magyarországi szakiskola, tagintézmény-vezető/

„Három évvel ezelőtt volt egy olyan diákrendezvény, ahova alkoholos befolyásoltság alatt jött be kettő gyermek, akit szépen autóba raktunk és hazavittünk." /Közép-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Amivel viszont most küzdünk, az látszólag egy kisebb probléma, valójában nem olyan kicsi, ez az energiaitaloknak a kérdése. Mostanában folyamatosan az energiaitaloktól lesznek rosszul a gyerekek, mert nem esznek, nem reggeliznek, éjszaka például dolgoznak, vagy pénzért melóznak ugye, vendéglátóban, és reggel úgy próbálja magát fölpörgetni, hogy két-három energiaitalt meg kávét letol. Igen ám, csak ez úgy fölborítja a szervezetüket, hogy nap közben rosszul lesznek." /Közép-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Én elveszem tőlük, elveszem tőlük a kólát, az energiaitalt, tudom, hogy nem tehetem meg, [de] amíg nem jelentenek fel, addig nincs gond. [Energiaitalt] rengeteget fogyasztanának, ha nem tiltanám. Ilyen másfél literes üvegekkel. És felpörögnek tőle, úgyhogy én elveszek tőlük minden ilyet, törvénytelenül, tudom." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„De általában azért hoznak magukkal [ennivalót], vagy reggeliznek, csak hát van olyan is, aki megkapja a pénzt az élelemre, és akkor nem azt vesz belőle, hanem cigarettát vagy ezt az energiaitalokat, mert az még, ami jellemző, hogy ezeket is úgy elég szép számmal fogyasztják." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

Az interjúk során kiderült, hogy a szakiskolába járó fiatalok körében komoly probléma a drogfogyasztás, és főként az olcsó dizájner drogok terjedtek el az utóbbi egy-két évben. Ezek különösen veszélyesek, mivel esetükben hatalmas egészségügyi kockázatot jelent az ismeretlen összetétel. A tizenegy felkeresett szakiskolából hatban jelezték, hogy a diákok körében (az iskola területén!) tapasztalt drogfogyasztás állandó problémát jelent számukra. Ezek az iskolaigazgatók és oktatók akár hetenkénti gyakorisággal találkoznak drog hatása alatt álló, rosszulléttel küzdő tanulókkal, és ebből kifolyólag rendszeresen kénytelenek kihívni az iskolához a mentőket és a rendőrséget. Öt iskolára nem jellemző a drogprobléma, az ottani dolgozók csak kevés, elszigetelt esettel találkoztak.

„Hivatalosan? Nem, hát hogyan bizonyítom, hogy drogos a gyerek, nem tudom bizonyítani. Hivatalosan itt nincs drogprobléma, az, hogy van, azt meg kell oldanom." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Most szeptembertől itt igen, tehát most ezek a dizájner drogok, ezek a jointok vagy nem tudom, füves cigik, ezek most megjelentek, olcsók, nem tudják, mi van benne, tényleg nem tudják, hogy most patkányirtóval, vagy mivel van átitatva, azt is hallottam, hogy csavarlazítóval van átitatva. Sajnos, legalább egy gyerekről tudom, hogy már fordult hozzá, vagy meg is jelent itt az iskolában ilyen állapotban, most már kettőt kirúgtam, nem csak emiatt, természetesen nem csak emiatt, hanem akkor jönnek ilyenkor a többiek, nem jár be órára, és így tovább." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Mikor megvolt ez a prevenciós előadás, utána jobban, jobban érdekelte őket [a drog], tehát nem egy elrettentő példa, hanem pontosan…" /Észak-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Kajára nem telik, de cigire, fűre igen, bár az utóbbi talán lecsengőben van. De ez nem eredeti füvet tartalmaz, mérgezést lehet kapni tőle." /Észak-magyarországi szakiskola, vezető szakoktató/

„Hát, az a gond, hogy itt ez [a drogfogyasztás] egy elég sarkalatos pont, hát ugye nem mi vagyunk a legkirívóbb eset a dologban, itt az elmúlt hónapban volt éppen a rendőrséggel kapcsolatosan, 14 gyereket vittek el a környékbeli iskolákból, ilyen drogfogyasztás miatt a mentővel, innen egy volt a mi iskolánkból, és az se az iskolában fogyasztotta. (…) Hát ilyen dizájner, hát ebben már voltak patkányméregtől kezdve, légyirtó spray és egyebek, mindenféle dolgok." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

„Meg most már a drog is, most már azért a rendőrséggel is elég jól együttműködünk, ők is elég gyakran megmutatják magukat a környéken, hogy ne legyen annyira könnyű, meg azért legyen valami stresszhelyzet is, hogy talán visszatartja őket. Előfordul igen, [hogy az iskola környékén fogyasztják], csak nagyon ügyesen csinálják, tehát mire akár rendőr ideér, minden, már el is tűnnek, és nehéz bizonyítani, még hogyha van is sejtésünk róla. De szerintem ez nem hiszem, hogy magasabb lenne az átlagnál, lehet, hogy érzékenyebbek vagyunk rá és jobban dolgozunk ellene. Próbálkozunk vele sokféle úton-módon, a kollégák is kérték, volt gyermekvédelemmel, rendőrséggel együtt közös fórumunk, leülünk, próbálunk együtt gondolkodni, dolgozni. (…) Az ilyenekből vannak aztán az ilyen rosszullétek, éppen azoknál, akik [csak egyszer próbálják ki], nem azok, akik rászoktak, hanem inkább ők szoktak azok az áldozatok lenni, akik le is buknak előttünk." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Én azt látom a legnagyobb problémának, hogy úgy jönnek be ezek a szerek Magyarországra, olyan ütemben, hogy nem tudja lereagálni a rendőrség, a törvényhozás. Ugye, mire tiltólistára kerül, addigra már teljesen más drogok vannak, sőt olyan szintetikus drogok is vannak, amik, csak ilyen 10 perces hatást adnak, amiket »iskolára optimalizálnak« persze, mi is beleszaladtunk, de, hát intézkedtünk, azt hiszem, mint minden iskola." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

„Ugye mi egy speciális eset vagyunk, tehát olyan gépek vannak itt, olyan nagyforgású és veszélyes gépek, hogy mi be is vettük a házirendben, hogy semmiféle tudatmódosító szer

hatása alatt nem lehet a diák és akkor természetesen szankcionáltuk (...). Itt ugye másról szól, mint hogyha egy parkban vagy akárhol, költik el ezt, itt nem csak magára, a társaira is komoly veszély, az, aki ezt nem veszi komolyan." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

„Ami inkább, most már az is kicsit hál isten, inkább visszafelé, vagy kicsit úgy látom, hogy javulóban van, ez a drogdolog, az viszont ugye volt, sajnos ugye ez a herbál, ehhez bárki hozzájuthat, interneten, akárhol megveheti, kipróbálja milyen, aztán ugye hívni kell a mentőt, aztán az fegyelmi ügy lesz." /Nyugat-magyarországi szakiskola, közismereti oktató/

„Tavaly meg tavalyelőtt volt, de akkor hú, tehát volt terjesztőnk is az iskolában, az ember ugye, mi nem vagyunk rendőrség, elvben nem mondhatjuk azt, hogy most átkutatjuk, tehát őt nehéz volt, de hál isten ugye ki tudtuk tenni, tehát attól a forrástól megszabadult az iskola, csak hát nem biztos, hogy nem folytatja kint." /Nyugat-magyarországi szakiskola, közismereti oktató/

„ (...) kis kilencedikes volt, jött az ihlet, kipróbálta, és rosszul lett, mire ideért, addigra rosszul lett tőle, ilyen esetekben azért mérlegel az ember, hogy egyszeri, megbánta, soha az életében nem fogja reméljük kipróbálni, mert érezte ő is, hogy ez nem, nem jó, ilyen is van." /Nyugat-magyarországi szakiskola, közismereti oktató/

„Egy-kettő [drogos eset volt az elmúlt években], amikor intézkednünk is kellett. De ez se úgy jelenik meg, hogy ez itt van, és rosszul van a gyerek, mert bedrogozta magát, hanem inkább dílerkednek. Tehát olyan már volt, hogy láttuk az ablakbon keresztül, valamit sutyiba árul pénzért, vagy valami, akkor ilyenkor szóltunk a rendőrségnek, hogy jöjjön ki. Vagy figyeljék, vagy kapják el, de mi nem tudjuk úgy igazán ezt lekezelni." /Kelet-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Nálunk állandóan jön a rendőr meg a mentőautó, olyan drogozott lányokat, fiúkat visz el, hogy magáról nem tud. Az idén elég sok volt, az idén sok volt. Tízszer biztos. Valaki azt mondja: »ó, csak beleslukkolt valakinek a cigijébe«, azt utána ott fetrengett a fodrász

tanműhely padlóján, eszéről nem tudott a kislány." /Kelet-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

4.6. Iskolakerülés, igazolatlan hiányzás

Iskolakerülés, igazolatlan hiányzás „lógás" minden felkeresett szakiskolában előfordul valamilyen mértékben. Hét iskolában ez kifejezetten nagy problémát jelent, kettőben közepes jelentőségű gondnak látják, kettőben pedig csak elvétve akad néhány gyerek, aki rendszeresen hiányzik, vagy ezzel próbálkozik. Több iskolában találkoztunk az iskolakerülésben együttműködő, igazolásokat „gyártó" háziorvosok jelenségével. Egyes iskolákban az interjúalanyok szerint a tanulással kapcsolatos kudarcélmények és a motiválatlanság az iskolakerülés fő kiváltó oka, de az elmaradottabb térségekben többször is jelezték az igazgatók és oktatók, hogy egyes tanulók azért hiányoznak rendszeresen az iskolából, mert nélkülöző családjukat segítve kénytelenek dolgozni.

„Van olyan, a téli időszakban, ők azért lógnak el, hamar sötétedik, kiszaladnak még a folyópartra egy kis fáért. Aki egy kicsit tehetősebb, jobban él, az azért lóg, mert megy bulizni, csajozni, satöbbi. (…) Viszont van olyan, tényleg rendes, becsületes gyerek, 4 órát itt van és elmondja, hogy ők annyira szegények, olyan rosszul élnek és igazából hogy ne fagyjanak meg, menne fáért, én el szoktam engedni." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Ez az egyik legnagyobb problémánk, a hiányzás. Mi nagyon-nagyon következetesen betartjuk, értesítjük, gyámhivatal, minden. Elmennek, huszonkilenc óra, negyvennégy perc, harminc másodperc. Mert ugye, harminc óránál van, onnan kezdődik a fegyelmi. És amennyit lehet, kihasználták. Ezt nem tudom megakadályozni, ezzel küzdünk, iszonyat. A hamis igazolások, a lógások, ez valahogy egy olyan, nem is tudom, annyira elterjedt, annyira elhatalmasodott, de hallom más iskoláktól is, hogy ugyanezzel a problémával küzdenek. Ez ma egy nagyon központi kérdés. [És] egyre rosszabb. Tehát folyamatosan egyre többet lógnak. (…) A vicc az, hogy általában semmit [nem csinálnak iskola helyett]. Otthon vannak. Otthon maradnak." /Közép-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Besokallnak, és nem bírja tovább, tehát ő 3-4 óránál tovább ő nem tud ülni (…), 2-ig kéne itt lenni (…), egy-kettő tanuló mindig ellóg a déli vonathoz és nem csinál akkor sem semmit, nézi az eget, sütteti a hasát. Mert azt mondtam, hogy mit csinálsz otthon, felástad a kertet, ültettél bele paprikát, hogy hajtson? Ő semmit. Semmit. Vágtál fát esetleg, téli időszak van, hogy begyújtsál esetleg, ő semmit, nem, hát mondom, akkor miért mentél el? Mert meguntam, motiválatlanok." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Nagyon. Nagyon [jellemző a lógás]. És különösen azokra jellemző, akik kilencedikben bejönnek és bejönnek reggel 8 órára, de mondom 6. órára elfogy a türelem, akkor fogják magukat és megpróbálnak kislisszolni a portásszoba előtt, van, amikor sikerül is, ők feladják, már képtelenek több órán itt ülni. A másik jellemző az, hogy úgy védekezik a kudarc ellen, hogy nem jön be az iskolába, eljön otthonról hátizsákkal, táskával és a buszmegállóban, itt a távolsági buszmegállóban és a városban kódorogva tölti a napjait. (…) És hát van egy olyan eset is, amiben, amiben úgy gondolom, hogy a háziorvosok is ludasak. Ugyanis nagyon sok gyerekünk hoz orvosi igazolásokat, amelyeknek a valóságát én megkérdőjelezem nagyon sok esetben, merthogy látszik a dolgon, hogy hát nem tudom megint, hogy hogyan születtek ezek az igazolások és akkor így a lógások tulajdonképpen legálissá vannak téve, de vannak ilyen eseteink is." /Észak-magyarországi szakiskola, tagintézmény-vezető/

„Most [ez] már hál' isten kevésbé jellemző, de itt volt a városban egy orvos, aki boldog-boldogtalannak adott [igazolást], és mikor kiderültek ezek a dolgok, tehát utasítást adtunk itt az iskolában az osztályfőnököknek, hogy őtőle tilos elfogadni." /Nyugat-magyarországi szakiskola, közismereti oktató/

„Az orvosi igazolások beszerzése a gyerekek számára nem okoz nehézséget, olyan igazolással is találkozunk, amin betegség helyett az van, hogy: »az erdőbe kellett menni fáért«. Volt, hogy beszéltünk erről az orvossal, aki kérdezte, mi a jobb, ha be tudnak fűteni otthon, vagy ha tüdőgyulladást kap a gyerek. Gyakran látunk olyat is, hogy az igazolás le van pecsételve, valami rá van írva, de a dátumot a gyerekek írják rá." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Hát az [a lógás] azért jellemző. Minden osztályba van egy-két olyan tanuló. Hát hol kevesebb, hol több, akik úgy tudják, hogy mennyi a harminc óra, tehát ugye addig nincs gond, harminc óra után már, ha nem tanköteles, akkor ki lehet rakni az iskolából. Úgy azt is ki tudják számolni, hogy az igazolt-igazolatlan hiányzások úgy a kétszázötven óra környékét elérik, nem érik. Hát azért figyelnek. Elég sokan vannak, akik ilyen száz órányi nagyságot, össze tudják gyűjteni éves szinten a hiányzásokat." /Kelet-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Volt olyan, hogy kérdeztem, hogy mit csináltatok, hát csak elmentek a Tesco-ba, vagy volt egy olyan esetem, nem értem ezt a problémát, hogy bejött ide az iskolába két leányzó és nem jött be órára, egész nap, fél 1-ig a vécében voltak, szünetben bebújtak a fülkébe és kérdeztem, hogy ez miért volt jó, hogy a büdös vécében volt, nem tudja megmondani. És beleviszik egymást könnyen, az a baj." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

4.7. Lemorzsolódás

A felkeresett tizenegy iskolából ötben komoly gondot jelent a lemorzsolódás, amely akár a diákok felét-háromnegyedét is érinti. Ennek okai sokrétűek, egyrészt okozhatja a tanulók tanulmányi kudarcélménye, másrészt viszont a fiatalok gyakran azért hagyják el az iskolát végzettség megszerzése nélkül, mert tizenéves korukban már családot alapítanak és munkába állnak. Ennek ellenére csak az iskolák kis része jelezte, hogy külön foglalkoznak ezzel a problémával és valamilyen iskolaszintű megoldásokat keresnének a lemorzsolódás csökkentésére.

„A lemorzsolódásnak a hátterében azért nagyon sokszor az igénytelenség, céltalanság is áll. Na, most, ha a gyerek nem akarja tanulni azt, amit, amit kell vagy beíratta a szülő, mert muszáj középiskolába járni, de a gyereknek nem tetszik, le fog morzsolódni. Itt van például a, a szubkultúra, ami szintén szerepet játszik, ugye talál egy társaságot, akikkel jól érzi magát, nyilvánvalóan, hogy arra fordítja az idejét és nem a tanulásra. Sokszor tényleg érdektelenek is, a tanárnak inkább érdeke, hogy levizsgázzon a gyerek, mint a gyereknek, nem mindenkinél természetesen, de vannak ilyenek." /Közép-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Azért a nagy részének végezni kell, aki elkezdte, tehát ha nincs kirívó eset, akkor ezek a gyerekek itt el fogják végezni. (…) Igen, na most a kirívó eset az olyan kirívó eset, az olyan mértékű kirívó eset, hogy vagy nem jár iskolába, vagy rendőrségi ügye van, tehát letöltendő börtönbüntetésre gondolok, amit most várjuk, hogy jogerőre emelkedjen, vagy valami elvonón van, tehát ezek a kirívó, nem olyan, amit nekünk kéne tudni kezelni. Tehát ezek a gyerekek, itt csak ezek a gyerekek esnek ki ebből a rendszerből, a többi az itt bent marad, ha fene fenét eszik is, és csinálja is a dolgát." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Hát, mondjuk 4 évre, 5 évre visszamenőlegesen elmondom, 120 elsősünkből végzett 30. Tehát normál időben körülbelül egy adott korosztálynak, egy adott korcsoportnak, adott csoportoknak, vagy három osztálynak körülbelül az egynegyede végzett. Én most úgy érzem, hogy minimális elmozdulás talán van, most már nem az egynegyede, lehet, hogy a fele fog végezni egy adott csoportnak." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Na, most ugye ez az arány ez úgy működik, hogy most mit tudom én, jelentkezik 150 gyerek, és abból végez 30-40, tehát itt hatalmas a lemorzsolódás." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

„Nagyon sokan próbálnak elmenni (…), az az elvünk, hogy akit csak lehet, bent tartani, de néha még a konfliktusokat is vállalva a kollégákkal, hogy próbáljuk azokat is bent tartani, akik már-már reménytelen esetnek mutatkoznak. Gyakran merül fel az is, hogy mi a jobb, bent tartani őket, és ezzel tulajdonképpen gátolni azokat, akik nagyon tanulni akarnának és sokszor a renitens viselkedés, meg a gyengébb tanulóknak a lemaradása miatt ők sem tudnak olyan tempóban haladni, mint ahogy szeretnének és »megszabadulni« ezektől a gyerekektől, vagy ragaszkodni ezekhez a gyerekekhez. (…) Mindig van néhány sikerélményünk, amikor reménytelen gyereket is fel tudtunk hozni olyan szinten, hogy utána néhány év múlva megköszönte, mert lett munkája, el tudott helyezkedni és dolgozik." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„[A lemorzsolódott tanulók] otthon [vannak]. Némelyik feketén dolgozik, elmegy meg elmennek lomizni meg többsége, egy gyereket kérdeztem, hogy mit fogsz csinálni, semmit, hát az elég unalmas, éjjel-nappal feküdni az ágyon. Á, éjjel nem, hát éjjel bulizok, este, napközben

alszom. Aha, te vagy az, aki éjjel döntögeti a kukákat, azt mondta, hogy ja." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Nekem is most egy pincérem, akire igen, rámondom azt, hogy a szakmára alkalmatlan, de én ezt nem mondhatom ki. De ez a gyerek nem beszél, suta, ezt megmondják a testnevelő kollégák is, hogy lesz belőle pincér, egyszerűen nagy nehezen tudok belőle egy-két szót ki, bizony pánikbeteg édesanyja elmondása szerint, tehát akkor ez a tanuló, most ez ki fog menni munkahelyre, ott, ott megeszik a kinti dolgozók, tehát neki egy nagyon nagy kudarc lesz, úgyhogy kilencedikben elég nagy a lemorzsolódás." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„A többség bukik és sajnos nem egy-két tantárgyból, hanem többől, (…) de pótvizsgázni nagyon sokan nem fognak, hogy ott majd mi lesz, és ezeknek a gyerekeknek ugye egy hónapot dolgozni kell nyáron, hogy az mellett még hogy fog felkészülni pótvizsgára, nem tudom, mert egy hónapos gyakorlat van, pedig tényleg nagyon alacsonyak a minimumkövetelmények, tehát ezt itt úgy állítottuk be, hogy kilencedikben még ne legyen, bevallják, nem tanulnak, nem veszik elő a könyvet, azt se tudja, hogy milyen órája lesz másnap. Tehát ez a legnagyobb probléma, próbáltunk mi már itt mindent, ilyen tanulószobát, maradjon itt, ha az otthoni körülménye olyan, hogy nem tud segíteni és akkor nem marad. És így nagyon nehéz." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Hát, van lemorzsolódás, mert én úgy szoktam ezt jellemezni, hogy a szakmunkásképző osztály vagy szakképző osztályban van általában 3-4 fő, akinek annyira megteszik a kilencedik, hogy még egyszer járja. Utána már a második évben kiderül, hogy akarom vagy nem akarom, előfordulhat, és ezt is el kell mondani, hogy vannak olyan diákok, aki 6-7, sőt 8 tantárgyból bukott, természetesen a gyermekkel illetve a szülőkkel már év közben el kell beszélgetni és ezeket a gyerekeket általában rájövünk, hogy ő nem ezt akarja, vagy teljesen más miatt nem tanul, ezeknek a gyerekeknek segíteni kell, közösen a szülőkkel, illetve másik pedagógus kollégákkal próbálunk keresni másik helyet, hogy hátha ott sikeresebb lesz. Ez egy komoly nehéz feladat, de ha a szülő hajlandó közreműködni, akkor megoldható." /Közép-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Így talán még 3 évig sikerülne megtartani a gyerekeinket, mert hogy nagyon sokan nem bírják a 4 meg 5 éves képzést (…), nem tartanak ki addig, a lányok teherbe esnek, férjhez mennek, nem tudom én, tehát nem bírják végig. A fiúknak munkát kell keresni, mert el kell tartani a családot (…) és ezért szépen lassan lemorzsolódnak." /Észak-magyarországi szakiskola, tagintézmény-vezető/

5. A közismereti tárgyak oktatása, a diákok közismereti tudása

Az interjúk során felkeresett szakiskolákban meglehetően eltérő módon vélekedtek a megkérdezettek a közismereti tárgyak fontosságáról. Az oktatók és iskolavezetők nagy arányban tartják fontosnak a közismereti tudás elsajátítását a szakiskolások esetében is, de ezen általában a szakmunka során használatos, legalapvetőbb számítási és írás-olvasási ismereteket értik csak. A megkérdezett szakiskolai oktatók közül sokan nem tartják fontosnak – esetleg nem is ismerik – az élethossziglani tanulás, a továbbképzés szempontjait, amelyek alapját a biztos közismereti tudás jelentené.

„Alapvetően minden szakmának megvan az a területe, ahol szakmaspecifikusan azért számolni tudni kell. Itt gondolok a kereskedőkre, vagy kiszámolni a nyersanyaghányadokat a szakácsnál, tehát hogyha ezt nem fogja tudni jól megcsinálni, vagy lemérni, hogy a 10 deka az nem egy kiló és ilyen problémái vannak, és úgy tesz majd bele cukrot vagy sót az ételbe, hogy a dekát, hogy 10 deka az egy kiló vagy egy kilót 10 dekának gondol… Tehát ezek alapvető problémák." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Én mindig azt mondom a gyerekeknek, soha nem azt fogják visszakérni, hogy rajzoljon kúpot, vagy gúlát, hanem egyszerűen a gondolkodásukat kell fejleszteni. Én nem gondolom azt, hogy ezek nélkül a [közismereti] tantárgyak nélkül működhet, vagy nagyon leegyszerűsítve működhet. (…) Az alapműveltség, az, hogy tudjon kommunikálni. Fiatal vállalkozókat nevelnénk. Például, tanítom a vállalkozási ismereteket, de nem tud kommunikálni, nem érti meg, hogy miről beszélek." /Nyugat-magyarországi szakiskola, közismereti oktató/

„Hát az olvasás, írás, az szinte alapkészség. Hát, ha nem tud írni, akkor egy számlát nem fog tudni kiállítani, ha nem tud olvasni, értően olvasni, akkor nem tudja a szakmája során alkalmazott kézikönyveket, szakkönyveket, gépleírásokat, műleírásokat értelmezni. Számolás, az megint nagyon kell, tehát nincs olyan szakma, ahol a matematika ne lenne jelen.

Építőiparba terület, felület, térfogat, de ezt mondhatnám a közlekedésnél is. Különféle műszaki számításokat kell végezni." /Kelet-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Szerintem ez mindenkinek fontos, hiszen akár a kommunikáció, tehát a helyesírás, a szövegértés, az bármilyen munkavállalónak nagyon fontos, és én úgy gondolom, hogy az alapvető számolási, százalékszámítási, tehát vannak olyan ismeretek, amik szerintem a mai világban is elvárt, tehát muszáj, hogy elvárjuk egy munkavállalótól." /Közép-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Megfordultam Németországban, volt szerencsém a szakképzést tanulmányozni Hollandiában is, Spanyolországban és Angliában is, mindenhol azt látom (…), hogy rájöttek arra ezek az országok, hogy nagy, sokkal nagyobb hangsúlyt kell fektetni az úgynevezett szakmán túli kompetenciák képzésére, tehát a szociális, kommunikációs kompetenciák képzésére. És talán egy kicsit itt, itt ezzel megyünk szembe. (…) El fogunk jutni mi is arra a szintre, hogy nem fogunk tudni mit kezdeni azzal a munkavállalóval, aki szakmailag szuper, de nem tud két betűt, két egész mondatot, egy összetett mondatot egymás után elmondani, nem tudja helyesen leírni az önéletrajzát. Tehát azért ezek, ezek azért problémát fognak jelenteni, nem tud csapatban dolgozni, nem tud csapatban kommunikálni. Azt látom például a német képzésben is, hogy projektek közé, köré csoportosítják, és azt a projektet, azt elő kell adni, meg kell védeni, satöbbi, satöbbi, hadd ne soroljam, tehát amivel fejlesztik ezeket a kompetenciákat, ez szerintem hiányzik nálunk." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

„Kell [az alapkészség], hát a vendéglátásban számolási feladatokat kell elvégezni, ki kell kalkulálni az ételt, hogyha 3 főre főz vagy 15-re, akkor mások az arányok, az eladóknál szintén vannak ilyen számolási, szakmai számítás tantárgyuk is van, tehát kellene, hogy legyenek, aztán a megértés meg mindennek az alapja." /Észak-magyarországi szakiskola, tagintézmény-vezető/

„Ha nem érettségizik le a gyerek, de valami közismereti tantárgyi tudást adunk neki, akár a magyarra, akár a történelemre gondolok, akkor is valami műveltséget csöpögtetnénk a gyermekbe, ez most nem jön be a szakképzésbe." /Közép-magyarországi szakiskola, igazgató/

„De, én nem azt mondom, hogy a szakmunkástanulónak, hanem én azt mondom, hogy minden magyar embernek szüksége kell, hogy legyen, vagy el kellene addig juttatni, hogy a magyar irodalomban, a nemzetközi, külföldi irodalomból, a történelemből egy bizonyos alapja legyen. Hogy akár Magyarországon elmegy valahova, akkor valamit tudjon, hogy mi történt azon a településen, abban a városban, azon a területen." /Közép-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Szerintem nagyon, nagyon fontos a [közismereti tudás], én most a matematikáról tudok beszélni, most mi ugye kereskedelmi és vendéglátó-ipari szakembereket képzünk, hát itt nem kell ecsetelni, hogy mindkét területen nagyon fontos az, hogy tudjon számolni, tudjon logikusan gondolkodni és azért ehhez kell egy megfelelő tudásanyag. És azért akik hozzánk jönnek, azért szakiskolába jönnek általános iskolából, ott sem kapták meg az alapokat olyan mértékben, amennyire szükség van rá, mindenféleképpen az lenne a jó, ha nagyobb óraszámban tanulnának legalább 9-10 osztályban közismereti tantárgyakat. 9.-ben a heti három óra, de 10-ben is kellene legalább heti 3 óra és egy használható tankönyv, mert szerintem szükségük van rá mindenféleképpen, tehát itt most nem csak konkrétan a műveletek elvégzésére gondolok, hanem arra, hogy tudjanak logikusan gondolkodni." /Közép-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Az általános műveltséghez mindenféleképpen kell a közismeret, illetve kellenek azok a közismereti tárgyak, amik vannak. Én azt mondom, hogy egy-egy szakembernek, nem azt mondom, hogy butának kell lenni, talán ennyi közismeret ahhoz, hogy képe legyen a világról, az elég. (…) Talán olyan mélységbe' kellene a közismeretet tanítani, amilyen mélységbe' szükséges. Hát nem biztos, hogy Ady-verseket kell fölmondatni egy odajáró diákkal, hanem képet kell neki adni, hogy mik azok a dolgok, amik fontosak. Vagy akár történelemből, nem egy csata lefolyását vagy nem az ókor történelmét kell tudni, hanem azt, ami itt van a közelünkbe." /Kelet-magyarországi szakiskola, igazgató/

Több iskolában is azt láttuk, hogy az oktatásban a szaktárgyak dominanciája érvényesül és a közismereti tárgyakat illetően jóval alacsonyabb, akár egészen

minimális elvárások érvényesek, gyakran a diákok közismereti tárgyak iránti érdeklődésének hiányára hivatkozva.

„Aki közismereti tárgyból nagyon gyenge, azt tudja a kolléga, hogy itt a szakmai tárgyak nagyobb súllyal esnek latba, szerintem elnézőek, aki a minimum minimumát teljesíti, azt átengedik." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

„Megpróbálnak a [közismereti] kollégák velük egy kicsit engedékenyebbek lenni, olyan értelemben, hogy nem kérnek túlzott, nincsenek túlzott elvárásaik." /Nyugat-magyarországi szakiskola, közismereti oktató/

„Nagyon sokat beszélünk arról, hogy minden célunk a gyerekek megtartása, hogy aki ide bejön, az szakmai végzettséggel hagyja el az iskolát. Arra is nagyon figyelünk, hogy ne a közismereti képzés domináljon a szakiskolai osztályokban, hanem, aki szakmájából jó, és látszik, hogy ízig-vérig szakember, akkor annak próbáljuk meghatározni azt a minimumszintet közismereti tárgyakból, amit meg kell, hogy üssön, de a szakmai képzés legyen a hangsúlyosabb, ebben megállapodtunk a tavalyi év tapasztalatai után, úgyhogy remélem, hogy az idén jobb lesz a helyzet." /Észak-magyarországi szakiskola, tagintézmény-vezető/

„Hát egyértelmű, hogy a szakmai [tárgyakat tudják jobban] (…), azt ő is tudja, hogy ennek azért súlya van, hogy itt hogyha nem tudja a kettes szintet elérni, akkor könnyebben buktatunk, mint, hogyha egy mittudomén, történelemből, akkor jó, még egy kicsit javíthat, próbáljuk belőlük kihúzni a kettes szintet, de szakmai tárgyakból azért tudni kell. Ott vannak a minimum követelmények, hogy úgy mehet tovább, hogyha azt tudja. Míg közismeretnél nem biztos." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Hát, sajnos tudni kell, hogy ezek a gyerekek nagyon gyenge képességűek és így van, az elég nekik az a minimális, amit ők tudnak, hogyha tovább akar menni, egy érettségit akar megszerezni, akkor majd úgyis kibővíti a tudását. Én is elsősorban azt mondom, hogy legyen egy jó szakember, nem biztos, hogy annyira tudja a történelmet, de egy jó szakács vagy pincér

lesz belőle. És nyilván attól, függ, hogy majd milyen helyen fog dolgozni, képeznie kell magát mindenféle téren." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

5.1. A diákok tudása az általános iskola után

Egy budapesti intézmény kivételével minden iskola vezetője, illetve oktatói arról beszélt, hogy a kilencedik évfolyamon hozzájuk kerülő diákok nagy részének az általános iskolából magával hozott tudása elégtelen, alapvető írás-olvasási és számolási problémákkal küzdenek. Ennek egyik oka valószínűsíthetően az előzetes szelekció – általában a leggyengébb tanulók mennek szakiskolába –, másrészt pedig az általános iskolák sok esetben elégtelen teljesítménnyel is átengedik a nyolcadikos diákokat, így akarva mielőbb „szabadulni" a leggyengébb, sok odafigyelést igénylő, problémás tanulóktól. Az interjúkból az derült ki, hogy a szakiskolai oktatók többségének ez a helyzet rengeteg problémát okoz. Elegendő közismereti, illetve felzárkóztató óra híján általában a szakoktatók próbálják meg elégséges szintre felhozni az írni-olvasni alig tudó diákokat annak érdekében, hogy megteremtsék szakoktatásuk elemi feltételeit. Ez pedig az osztályba járó, jobb képességű diákok előmenetelének akadályává válhat.

„Igazság szerint, ha nem ennyire alacsony tudással jönnének a gyerekek az általános iskolából, akkor nem lennének problémáink. Tehát itt inkább az a gond, hogy tényleg a gyerekek körülbelül egyötöde jóformán olvasni nem tud ugye, a szakiskola kilencedik évfolyamára." /Közép-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Hozzánk azért nem jó tanuló, nagyon sok tanulási kudarcos gyerek jön, aki már valószínűleg általános iskola második, harmadik osztályában valahol elveszett, mert nem volt elég gyors, nem gyakorolta be eléggé, vagy nem volt rá helye, ideje, módja." /Nyugat-magyarországi szakiskola, közismereti oktató/

„Az általános iskolában próbálják átlökdösni, ugye ott még tanköteles, nem tudnak vele mit csinálni, muszáj, hogy ott legyen a gyerek és akkor úgymond elvan órán, lehet, hogy tényleg gyengébb, mint a többi, nem fordítanak rá kellő figyelmet, hogy valami minimálist tudjon, ott

van, jó, egy ketteskével lökdössük át, aztán küszködjenek vele középiskolában." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Van, aki nagyon jó képességekkel jön, meg van, aki nagyon jó fejjel, van viszont, aki nagyon gyenge, van olyan, akit általános iskolában csak tolnak, tolnak, menjen, haladjon, aztán nekünk van vele gondunk. Sajnos van olyan gyerek, aki nyolcadik után úgy jött ide, hogy írni, olvasni nem tud. És akkor őt nyúzni kell. Elég rossz helyzet az, hogy 9. osztály nagy részének kiadom a feladatot, számoljanak, és akkor leülök mellé, betűírás, olvasás betűnként." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Szó szerint dadogva olvasnak, szó szerint nem érti meg, hogy mit olvas, szó szerint a matematikában gondok vannak, én ugye matekot tanítok 10. osztályban, tehát belebuknak a szorzótáblába még mindig." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Ez országos probléma, hogy sokszor elcsodálkozunk, hogy írni, olvasni, számolni szinte alig-alig tudó gyerek, hogy tudta a 8 általánost elvégezni, úgy, hogy még csak nem is bukott közben egyszer sem. Hogy az általános iskolákban, ott az alapoknál valamit, és ott kéne kezdeni a reformálását az oktatásnak, ott valamit, valami nagyon elromlik. (…) Ide a szakképzésbe már nagyon gyenge képességű gyerekek jönnek, ahol a gond az írás, olvasás és az alapvető számolási készségekkel van." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Azt kellene végre elérni, hogy alapfokon, azaz általános iskolában olyan diákok hagyják el a nyolcadik osztályt, akik tudnak – nem azt mondom, hogy professzionális szinten, de alapszinten – számolni, olvasni és értelmezni. Mert ha ezt a három készséget itt nekünk középfokon kell kialakítani, akkor mikor tanítunk szakmát? Hiába olvassa el a feladatot, nem tudja értelmezni, azt se tudja, mit olvas. És megvan neki a nyolcadikos bizonyítványa, és nem is rossz. Nem tudja, hogy a háromszög területe, az nem egyenlő a háromszög kerületével, meg ilyen alapvető dolgok. Meg kellene tanítani ezt alapfokon, ott kellene egy kicsit rendet tenni, mielőtt bármit is módosítanak itt nálunk." /Kelet-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Ha általános iskolába bukdácsol egy tanuló, akkor fölső évfolyamon a kollegák inkább átengedik, csak minél előbb megszabaduljanak tőle, hadd menjen, ne nekik kelljen vele foglalkozni." /Kelet-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Az olvasással az a baj, hogy nem nagyon érti, hogy mit olvas, elolvassa, elmakog, de nem érti, hogy mit olvas, és olyankor, ha van egy feladat, amiben sok a szöveg, akkor én felolvasom, átbeszéljük, csak azzal is rengeteg idő megy el egy órából. (…) Szokták mondani [a többi diák], hogy olyan lassú, meg rá többet figyelek, meg nem igaz, hogy ezt nem tudja, nem érti, szoktak azért ilyen megjegyzések lenni, aki jobb, annak rossz, hogy nem haladunk, meg ilyen döcögős az egész, a gyengébbnek meg rosszul eshet, hogy a többiek meg beszólogatnak." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Akkor, amikor odajutunk, hogy feladatokat készítünk, és beviszem a feladatot, és nem tudja elolvasni és nem tudja értelmezni. És hogyha tíz sornál több a feladatnak a szöveges része, ahol megmagyaráz, vagy esetleg alap dolgokat elmond, vagy feladatra már rávilágít, hogy mire kell ügyelni, azt nem veszik észre. És hogyha ötször átolvassa, akkor se tudja." /Kelet-magyarországi szakiskola, közismereti oktató/

„Matematikával úgy vagyunk a szakmunkásképzésbe', hogy az érkező osztálynak a két százaléka, aki tud összeadni-kivonni, szorozni és osztani, és esetleg tudja, hogy mi az, hogy terület, kerület. Az első félévünk kilencedikbe arra megy rá, hogy ezeket az alap matematikai műveleteket megtanulják. Tehát ahhoz, hogy egy kőműves kiszámolja, hogy hány négyzetmétert kell vakolni, tehát egyszerűen a szakmájának az alapja." /Kelet-magyarországi szakiskola, oktató/

5.2. Felzárkóztató programok

A szakiskolákban nem voltak, nem lehettek egyéni tantervek, a központi kerettantervtől csak minimális eltérés volt engedélyezett az interjúk készítésének időszakában. A felzárkóztató programok ritkák, ha vannak is, akkor alig veszik igénybe a diákok. De a tapasztalatok szerint ezek a programok egyes iskolákban nagyon hasznosnak bizonyultak.

„[A] halmozottan hátrányos helyzetű tanulóknak egyéni fejlesztési terveket dolgozunk ki, mentortanárok dolgoznak ezekkel a gyerekekkel és itt negyedévente esetmegbeszéléseket tartanak, a fejlesztési tervbe bevonják a szülőket, az osztályfőnököt, az osztályban tanító pedagógust, meg főképp azt, akivel a gyereknek tanulási gondja van és hát egy ilyen folyamatos felzárkóztatás és odafigyelés jellemző." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Nyilván van [felzárkóztatás], de plusz órában. Tehát el tudod képzelni, hogy van egy szakiskolás tanuló, aki nyolcadikból eljön ide, eleve új a hely, új az, hogy már elkezdik nyomni 9.-ben a szakmai tárgyakat, hogy tartsa a tányért, hogy tartsa a kőműveskanalat, akkor nem fog 9. órára bejönni korrepetálásra. Amit a tanár ott órán meg tud csinálni." /Nyugat-magyarországi szakiskola, közismereti oktató/

„Felzárkóztató programokat olyan esetekben alkalmazunk, amikor valami nagyon eredménytelen, akkor, akkor kötelező is, ezt a fenntartó el is várja, akkor ki kell dolgoznunk egy felzárkóztató programot és akkor felzárkóztatják a diákokat. Van még úgymond ilyen tehetséggondozás is, ha ez így tetszik, sok jó eredményt értünk el a tanulmányi versenyeken." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

„Vannak felzárkóztató programok, azok a gyerekek, akik kapnak ösztöndíjat és nem érik el ugye azt az alsó határt, a 2,51-et és lemaradnak az ösztöndíjról, számukra egy ilyen felzárkóztató program folyik, az alapdolgok, az alapkészségek fejlesztése, hogy próbáljuk őket felzárkóztatni, hogy a következő félévtől már ösztöndíjat tudjanak kapni. Alap, az összeadás,

szorzótábla, illetve, írás, helyesírás, olvasás, ez teljesen erről szól." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

„[A diákok] körülbelül 70%-ának lenne rá szüksége [a felzárkóztatásra], igényelni nem nagyon igénylik, de többnyire az van, hogy a szaktanár azt mondja, hogy te maradj itt, merthogy muszáj, hogy neked ez, és hát szerintem 10 százalékuk, aki valóban eljár ezekre a foglalkozásokra, az is többnyire kampányszerű, félév előtt, év végi jegyek zárása előtt." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Amelyik gyereknél elértük, hogy járjon [felzárkóztatásra], ott pozitív eredmények voltak. Tehát van ilyen gyermek az én osztályomba' is, akinek tanulási nehézségei voltak, mindenféle diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia, és gyönyörűen teljesít az érettségin, és járt ehhez a fejlesztőpedagógushoz négy éven keresztül. Úgyhogy én azt mondom, hogy volt értelme és van látszatja is." /Közép-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

5.3. Az érettségi fontossága

A megkérdezett szakiskolai igazgatók és oktatók között változó a szakmaszerzés után tett érettségi fontosságának megítélése. Vannak, akik az érettségivel szemben inkább a jó szakismeretet tartják fontosnak, mások szerint viszont a szakmunkások számára is fontos az érettségi megszerzése a magasabb szintű általános műveltség, valamint az érettségivel megnyíló továbbtanulási lehetőségek miatt.

„Hát én azt gondolom, hogy a vendéglátóipari szakmáknál [az érettségi] fontos. Mert, hogy a gyerek emberekkel dolgozik, külföldiekkel dolgozik, nagyon sokban képviseli tulajdonképpen valahol a hazánkat. Úgyhogy én azt gondolom, minél műveltebb, annál jobb. Nyilván, ha érettségizik, akkor még két évig kénytelen intenzíven tanulni idegen nyelvet is, tehát egy külföldivel például egy szállodában jobban fog tudni kommunikálni, bátrabban meg fog tudni szólalni. Tehát én fontosnak tartom." /Közép-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Hogy mennyire fontos [hogy leérettségizzenek a diákok]? Hát szerintem fontos. Ugye, az érettségi, az egyfajta műveltségszintet jelent. Minél több szakembernek van érettségije, annál

jobb az a humánerőforrás, ami az ország rendelkezésére áll. És hát valljuk be azt is, hogyha valaki egy szakma tanulásával kezdi, az nem biztos, hogy ott kíván megállni. Tehát én kifejezetten jónak tartom a négy plusz egyes, meg a három plusz kettes rendszert, ami ugye, mindenképp kettő az érettségi megszerzésére irányul, csak más utakon. Az egyik a gyakorlaton keresztül, utána megy érettségire, a másik meg érettségi, és utána lesz szakmája. És hát így mindenki számára nyitva az út, hogy akár felsőfokú végzettséget szerezzen. Tehát én ezt jónak tartom, hogy így járható mindkét irány." /Kelet-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Hát, én szerintem az nem [fontos, hogy leérettségizzenek a diákok]. Nem nagyon tartom annyira fontosnak, [mint] hogy egy jó szakember legyen, inkább a szakmájába kellene [jónak lennie]." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Szerintem nem feltétlen kell érettségi vizsgát tenni egy szakiskolás tanulónak, akkor látom én jelentőségét az érettségi vizsgának, ha valóban azok a tanulók jönnek be szakiskolába, akik szeretnek tanulni, érdeklődnek, de egyelőre úgy gondolják, hogy legyen egy szakmám. Valljuk be, manapság többet ér [egy szakma], mint egy érettségi vizsga, és ha úgy adódik, akkor el tudok helyezkedni, de még mindig van esélyem arra, hogy gyorsan érettségi vizsgát szerzek." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgató/

5.4. Az új szakképzési törvényről

A felkeresett szakiskolák vezetői és oktatói kevés kivételtől eltekintve kritizálták a 2011. évi szakképzési törvényt. A hároméves képzés visszaállításáról és a közismereti óraszámok csökkentéséről többféle vélemény hangzott el az interjúk során. Az interjúalanyok gyakran fogalmaztak meg kritikákat ezekkel a lépésekkel kapcsolatban.

„Ezeket például nagyon jó, hogy visszaállították, ez a 3 éves képzést, az nagyon jó, hogy a gyerekek már kilencediktől kezdve a szakmát tanulják, nem úgy, mint régebben volt, úgyhogy ezzel tökéletesen egyetértek." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Nekem sok minden nem tetszik benne [az új szakképzési törvényben] (…), tulajdonképpen csak rámentek a szakmai részre, hogy csak a szakma, csak a szakma. (…) Végrehajtókat képezünk, nem kreatív szakmunkások lesznek ők, és nagyon kicsi az esélyük szerintem, hogy egy ilyen 3 éves szakképzés után egy kiegészítő érettségit tegyenek, mert óriási, óriási a kihagyás, a lemaradás." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Eleve nyolcadikban úgy kerülnek be szakiskolába, hogy óriási a lemaradás, a hátrány, óriási, most beszélünk róla vagy nem, így van, írni, olvasni nem tudó gyerekek kerülnek hozzánk, akkor nagy nehezen elérünk velük valamit, lesz egy jó szakember és akkor ezeket a gyerekeket akarjuk majd leérettségiztetni és továbbvinni, tehát én úgy érzem, hogy ezzel őket így megállítottuk." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Azért ennek a kilencedik-tizedik évnek volt egy ilyen szintemelő hatása, azért elég sokat tanultak ők ott, ha nem szeretem volt is, mondjuk, hogy irodalmat, történelmet meg ilyesmit kellett tanulni, mondjuk a matematikában vagy a szövegértésben, de azért, ha nem is csak a tudás, de sokkal érettebbek, komolyabbak lettek. 14 évesen még a szakmaválasztás is nehéz, elképzelésük sincs róla, hogy mit is jelent ez a szakma, itt meg azért volt pályaorientáció, szakmai alapkompetenciák fejlesztése, az sem volt kizárt, hogy más irányban tanul, mint amilyen szakmacsoportba' kilencedik-tizedikben volt. Volt, hogy egy osztályban több szakmacsoport is volt és látták egymáséit is." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgató/

Sok megkérdezett oktató és igazgató szerint az átlagos, szakiskolába kerülő diákoknak az általános iskolából hozott alapkészségei elégtelensége miatt hosszabb tanulmányi időre és felzárkóztatási programokra lenne szükség ahhoz, hogy gond nélkül el tudják kezdeni a szakismeretek elsajátítását.

„Tehát én a 2+2-es rendszert jobbnak tartottam, mert bejött ugye nullával, mert nullával jött be a gyerek, az első év végére mi felhoztuk 0,8-ra, körülbelül ilyen szinten tudtunk teljesíteni.

Volt olyan gyerek, aki tagolva olvasott és első év végére, 9. végére folyamatosan tudott, nem mondom, hogy gyorsan, de megértette, amit olvasott, és ez a lényeg. A második év végére felhoztuk kettesre a gyereket. Tehát magyarul azt a szintet próbáltuk felhozni, hogy most már tudjuk tanítani a szakmára." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Hát sok a 4 év, én tudom, meg az 5 év, a 3 év az talán pont elég, de akkor az általános iskolában kellene úgy kiengedni a gyerekeket, hogy, hogy biztos tudásuk, alaptudásuk legyen és ez nagyon hiányzik. Százalékot nem tudnak számolni, de az már hagyján, mert még összeadni sem tudnak, nem fejben, még írásban, füzetlapon sem nagyon. Nagyon nagyok a hiányosságok, tehát működhet a 3 éves szakképzés akkor, hogyha az általános iskolában tisztában lennének a gyerekek az alapkészségekkel." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Korábban azt mondták erre a 2+2-es rendszerre, hogy az első két év az tulajdonképpen ilyen pihenés, de ez nem volt teljesen igaz, az alatt a két év alatt megtanítottuk írni, olvasni meg számolni. Tehát olyan hiányosságokkal jönnek be az általános iskolából a gyerekek, hogy az mindig gondot okoz, tehát két év alatt egy kicsit, kicsit felzárkóztattuk őket. (…) Az a gond, hogy ezek a szakiskolás gyerekek úgy jönnek ide, hogy (…) nem értik, amit olvasnak, lehet, hogy technikailag tudnak, de olvasásértésük nincsen, alapvető számolási hiányosságaik vannak, és így nagyon-nagyon nehéz velük. És az alacsony közismereti óraszám mellett nincs is lehetőség, hogy pótoljuk ezeket a hiányosságokat." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgató/

6. Munkaerő-piaci lehetőségek

A szakiskolák vezetői és oktatói kevéssé informáltak a náluk végzett fiatalok munkaerő-piaci boldogulásával kapcsolatban. Kiépített pályakövetési rendszerek nem működnek, csak önszorgalomból végzett, ad-hoc módon lefolytatott információgyűjtés. Egyes iskolák változó sikerű utánkövetési programokkal próbálják elérni végzett tanulóikat.

6.1. Szakmai gyakorlat

A szakmai gyakorlati lehetőségek jelentős hatást gyakorolhatnak a szakiskolások végzés utáni munkaerő-piaci esélyeire. A cégeknél végzett gyakorlat (duális képzés) pedig a valódi munkakörnyezet megismertetésével, valamint a szakmai kapcsolatháló fejlesztésével járulhat hozzá a szakmaszerzés utáni gyors elhelyezkedéshez.

Az iskolai tanműhelyek felszereltsége hullámzó, láttunk nagyon korszerű és magas színvonalú műhelyeket és tankonyhákat is, de olyan iskolában is jártunk, amely szinte állandósult szerszám-, alapanyag- és területhiánnyal küzd.

„[Az iskolai tanműhely] (…) jó, tehát azért nagyon modern gépek vannak. Most (…) volt itt egy igazgató Németországból, ott van egy nagyon régi testvériskolánk, és most az új igazgató tett egy látogatást, és ő is azt mondta, hogy tényleg nagyon, nagyon modern és a kor színvonalának megfelelő. Hát ugye volt Magyarországon egy adófajta, amiért aztán Európa irigyelt minket, ez a szakképzési alap volt (…), a cégek felajánlhattak szakiskolák fejlesztésére, és mi azzal jól sáfárkodtunk, tehát akkor szinte az egész gépparkot lecseréltük." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

„Kifejezetten jó [az iskolai tanműhelyünk felszereltsége]. Az elmúlt tizenöt-húsz évben, amíg volt decentralizált szakképzési hozzájárulás, addig minden évbe' pályáztunk, és ha nem is minden évbe', de elég sűrűn nyertünk. (…) Építőipari tanműhelyünk is jól felszerelt, van egy nagyon jó festő, szobafestő-mázoló tanműhelyrészünk, ahol olyan tanfalak vannak, ahol lehet

gyakorolni a mindenféle festési módot a folyékony tapétától a műmárványig, a meszes festéktől kezdve mindent." /Kelet-magyarországi szakiskola, igazgató/

„A mi szakoktatóink, azok Magyarország egyik legjobb szakoktatói, és ez szó szerint így van. [De] nincs helyünk, nincs szerszámparkunk, nincs anyagunk, nincs munkaruhájuk a gyerekeknek. Január, februárban jön a munkaruha, ha jön. (…) Szeptember elsején meg kellene jönni, az első munkanapon, amikor kimennek. Amit kapunk néha, anyagot, azt nincs hova leraknunk, mert nincs területünk, szó szerint nincs. (…) Most megjött a, nem tudom, hány százezer zsák habarcs a gyereknek, hogy felkészüljön a versenyre, nincs hova [tenni]. Szabad égen van, le van takarva, meg minden, amit zárt helyiségben kellene tartani." /Kelet-magyarországi szakiskola, szakoktató/

A külső cégnél végzett szakmai gyakorlat megítélése sok esetben negatív, az oktatók tapasztalatai szerint problémát jelent, hogy a külső helyszíneken a cégek profitorientált hozzáállása, felkészületlensége, vagy korlátozott lehetőségei miatt a diákok kevés szakmai fogást tanulnak meg, ezért nem tudnak felkészülni az iskola által támasztott (központilag meghatározott) szakmai vizsgakövetelményekre. Még nagyobb problémát jelent az, amikor a vállalatnál ingyen munkaerőnek tekintik a tanulókat, kizárólag egyszerű feladatokat (pl. söprés, mosogatás) bíznak rájuk és nem engedik meg nekik a drága felszerelések használatát. Úgy láttuk, hogy a cégnél végzett szakmai gyakorlat hasznosulása az iskolák partnervállalatainak felkészültségétől függ és abban az esetben a legmagasabb fokú, amikor a vállalat saját jövőbeni munkavállalóit képezi ki.

„Hát a duális képzéssel (…), azaz a külső gyakorlati helyen történő gyakorlat[tal] nagyon rossz tapasztalataink vannak. (…) Nem tudják a [külsős] szakoktatók, hogy mit kellene nekik tanítani. Ha tudja is, akkor se azt csinálja, mert őneki a bevétel a fontos. (…) Tehát nekem volt olyan kőművesem, aki úgy végzett a szakmunkásvizsgán, az három és féléves képzésbe' volt, hogy én csak azt kértem tőle, hogy »mondd meg nekem« – már a végén – »mi a homok és a kavics között a különbség?« És ott a vizsgabizottság előtt megkérdeztem, hogy: »ne haragudj, de mit csináltál a három és fél év alatt a gyakorlaton?« Ő az udvart sepregette. (…)

A motorszerelők most is ugyanezt mondják, tehát ott hozzá nem nyúlhatnak ezekhez a nagyon drága motorokhoz." /Kelet-magyarországi szakiskola, szakoktató/

„Minden gazdálkodó más, más az ételkínálata, van ahol a gyerek meg tudja főzni a vadat, mert mondjuk az egy nívósabb étterem, de van, hogy soha életében nem látott se fácánt, se vaddisznót, sőt még halat sem, és a legegyszerűbb ételeket főzik. Vagy nem is nagyon főzik, merthogy az étterem tulajdonosa azt mondja, hogy te krumplit pucolsz és takarításra, mosogatásra vagy ilyen nagyon egyszerű műveletekre alkalmazzák a gyerekeinket, ingyen munkaerőnek tekintik őket. Ezért nagyon-nagyon változó a színvonala a képzésnek, a kinti képzésnek. Ezért nagyon nagy szükség van rá, hogy itt bent szakoktatókkal a vizsgatételeket egyesével végignézzék, lefőzzék, gyakorlatot szerezzenek, tulajdonképpen ott [a külső helyszínen] a való élettel szembesülnek, de itt meg megkapják azt a dolgot, ami a szakmai vizsga letételéhez szükséges." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Tehát sok olyan volt, hogy nem kapott ösztöndíjat, nem abba foglalkoztatták, amiért ő kiment, tehát nem azt tanulta, söprögettették, satöbbi." /Kelet-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Hát, ugye mi már régóta ezt az úgynevezett duális szakképzést folytatjuk, még akkor is, amikor nem így hívtuk, sőt már a 80-as években is ezt csináltuk. Tehát nekünk régóta az a tapasztalatunk, hogy megtanulni istenigazából ipari környezetben lehet, ott, ahol majd később dolgozni is lehet. (…) A cégeknél erre van apparátus, erre van szakoktató, erre fel vannak készülve (…) a partnercégeink. Ők anyagi és egyéb ráfordítással ők ezt komolyan veszik, vannak iskolai összekötők, velük lehet egyeztetni, tehát ott nagyon jól működik a duális szakképzés, ami azt jelenti, hogy az első évben az iskolában megkapják az alapokat, ebből tesznek egy kamara által ellenőrzött szintvizsgát és utána tanulószerződést kötnek, és egy szerződéses jogviszonnyal kikerülnek a cégekhez és ott tanulják meg végül is konkrétan a szakmát." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

6.2. Külföldi szakmai gyakorlat

Több szakiskolában is találkoztunk külföldi szakmai gyakorlati lehetőségekkel, részben az iskolák nemzetközi kapcsolataira épülően, részben pedig az Erasmus program keretében. A külföldi tapasztalatokról kivétel nélkül pozitívan nyilatkoztak a résztvevő iskolák munkatársai: úgy látják, hogy a diákok ezeken az utakon értékes szakmai tapasztalatokat gyűjtenek, a gyakorlatban tapasztalják meg a nyelvtudás szükségességét, sikerélményt jelent nekik és jót tesz az önbecsülésüknek, emellett hosszabb távú külföldi munkalehetőségek is megnyílnak előttük.

„Nekünk nagyon intenzívek a nemzetközi kapcsolataink. (…) Évente körülbelül ötven-ötvenöt diáknak tudjuk azt biztosítani, hogy hat-nyolc hétre külföldre küldjük szakmai gyakorlatra őket, tehát dolgoznak, de hát nyilván ellenőrzött körülmények között. (…) Van arra például lehetőség, hogy Németországban vagy Ausztriában töltsék a nyári gyakorlatukat, szervezett módon és ellenőrzött módon. Van arra lehetőség, például van egy francia programunk, a frissen végzett diákjaink egy évre mehetnek Franciaországba tanulni és szakmát szerezni, és egy év után megkapják a francia végzettséget is." /Közép-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Az Erasmus program keretében tanulói mobilitásra nyertünk pályázatot, és a mi hegesztőink egy finn szakiskolába mentek gyakorlatra egy hónapra (…) tanári kísérettel, ott volt az a hegesztőverseny. (…) [Ez] sokat jelentett nekik, meg a szülőknek is, akik olyan büszkék voltak a gyerekeikre, és annyira az elvárások megnőttek a gyerekeknek magukkal szemben is, meg a szülők a gyerekek felé is többet kérnek, várnak." /Nyugat-magyarországi szakiskola, közismereti oktató/

„Erasmus pályázatra lehet jelentkezni németországi, illetve franciaországi gyakorlatra (…). Franciaországba egy évre [mennek ki], a német munkaügyi központtal kötött szerződés szerint nyári 2-2,5 hónapra. (…) Egy évvel ezelőtt, amikor a továbbtanulási szülői értekezleteket tartottuk a nyolcadikos diákoknak (…), az egyik kislány, aki előtte egy hónappal jött haza Németországból, ott kukucskált, és szerencsére olyan lányka, aki meg mer szólalni. Mondtam neki, hogy »jaj, de jó, hogy itt vagy, gyere drágám, itt mondd el a szülőknek, gyerekeknek,

hogy neked mi a véleményed« és azt kérdeztem tőle, hogy visszamennél-e. »Tanár úr, holnap reggel.« Úgyhogy annak ellenére, hogy ott nekik 10-12 órát is lehet, hogy kell dolgozni, boldogan mennének vissza, új világot talál, új kultúrát talál, szakmai kihívásoknak van kitéve, de ebben segítik, ennek a megoldásában odakint őket és mivel sikerélménye van, mi kell más az embernek..." /Közép-magyarországi szakiskola, igazgató/

6.3. Munkaerő-piaci lehetőségek

A szakképzett pályakezdők későbbi munkaerő-piaci lehetőségeire erős hatást gyakorol lakóhelyük lokális munkaerő-kereslete. A magas munkanélküliséggel jellemezhető térségekben a végzetteknek a közfoglalkoztatáson kívül gyakorlatilag semmilyen kilátásuk nincs az elhelyezkedésre. A jobb munkaerő-piaci helyzetű térségekben és bizonyos szakmacsoportokban (például a vendéglátásban) magas a külföldön elhelyezkedők aránya.

Az interjúk során azt tapasztaltuk, hogy egyes szakiskolák szakmakínálatukat az évtizedekkel ezelőtti helyi nagyvállalatok munkaerő-kereslete alapján alakítják ki, és nem alkalmazkodtak a változó körülményekhez, például a rendszerváltáskor nagyon gyakori gyárbezárások nyomán visszaeső kereslethez. Más szakiskolák pedig kifejezetten a velük együttműködő helyi multinacionális nagyvállalatok számára képeznek munkaerőt, a tananyagot a cég igényeire specializálva. Ezekben az esetekben az adott vállalatnál zajlik a diákok szakmai gyakorlata, mely során a termelésbe is bekapcsolódnak, és a vállalat a szakiskolát elvégzett tanulóknak automatikusan hosszú távú munkalehetőséget ajánl.

„A mi iskolánk is jól indult, tehát jó híre volt, akkor még itt nagyon sok üzem működött, a Mezőgéptől a bútorgyárig. (…) [Most] vegetálunk, itt a legnagyobb problémánk az, hogy a környéken nincs igazából üzem. (…) A géplakatos szakmánk a Mezőgép miatt volt így, meg a mezőgazdasági gépszerelő szakmánk volt (…) a rokonszakma, tehát az miatt maradt meg. (…) A másik szakmánk a bútorasztalos, meg a kárpitos, az ugye a bútorgyár miatt volt ez a szakma, hát adódott úgymond, szerettük volna az utánpótlást biztosítani. Aztán itt nagyon

sokáig működött, egészen majdnem a 2000-es évekig (…) a ruhagyár (…), hát most már ott áll üresen 10 éve szerintem és azért maradt a férfiszabó szakmánk, hogy oda tudtunk utánpótlást gyártani." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Tehát általában azért azok a szakmák, ahol a [helyi multinacionális nagyvállalat], tehát 9 szakmánk van, amiben velük közösen képezünk, mindenkinek munkát ajánl, azért ez jó, hát mindenkinek, persze ott is van, akire rájönnek, hogy hát nem igazán alkalmas, hát annak nem, de az ilyen elenyésző, azért 92 százalék ott helyezkedik el. (…) [A] globális cégeknek az egyik sajátossága, hogy már mi is próbáljuk úgy képezni a diákjainkat, hogy felkészülnek arra, hogy lehet, hogy bejelentik, hogy a következő hónaptól külföldön leszel egy fél évet, tehát ezeknél a multinacionális cégeknél teljesen bevett, elfogadott, egyetlen egy hátránya van, a nyelv. Tehát azért… Hát, nem igazán, nem igazán [stabil a diákok nyelvtudása], ezzel sok probléma van." /Nyugat-magyarországi szakiskola, igazgatóhelyettes/

„A [helyi multinacionális nagyvállalat] már a tanulás megkezdésekor szerződést köt velük [a tanulókkal], és ha sikeresen elvégzik, akkor biztos munkahelyük van. Ott már tizedikbe, tizenegyedikbe a gyárba vannak kint, a munkaállomáson azt csinálják, amit fognak majd életükön keresztül csinálni, ha ott maradnak végig." /Kelet-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Amikor végeznek, mi nyomon követjük, tavaly például végzett nekünk 25 fő, a 25-ből szeptemberig (…) 13-14-ről tudtuk, hogy elhelyezkedett a saját szakmájában. 3 vagy 4 tanult tovább, tehát elment középiskolába, tehát (…) ilyen értelemben azt mondom, hogy 25-ből 17-18 az nagyon jó arány. Magyarul nem az utcára termelünk gyerekeket, nem a segélyekért mennek." /Észak-magyarországi szakiskola, igazgató/

„Közmunka [az egyetlen elhelyezkedési lehetőségük]. (…) Nekem az osztályomból néhányan, meg az előző osztályomból mondták, hogy a közmunka azért jó, mert a duplája a szociális segélynek (…), nekik ez már 50 ezer forint körüli összeg és meg vannak vele elégedve. Illetve van olyan gyerek, aki meg azt mondta, hogy ő nem fog dolgozni, mert minek, merthogy most is én keresem meg az ő pénzét, meg ezután is én fogom." /Észak-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

„Itt átlagba azt mondanám, külföldre menő körülbelül nyolc-tíz százalék, de az se biztos, hogy a saját szakmájában, mert itt mosogatótól lóápolóig mindenféléről hallottam, Hollandiába' voltak. (…) Aki Magyarországon maradt, még a maradék kilencvenből, abból a szakmát elhagyók száma, az viszont olyan ötven-hatvan százalék, nem abba' dolgozik, amit végzett, hanem nem tudom, Fornettibe' sütöget, mosodába' dolgozik meg mindenfélét. Tehát a szakmában maradók, az a legkisebb, azt hiszem, harminc-húsz százalékra becsülném." /Kelet-magyarországi szakiskola, szakoktató/

„Hát a vendéglátás-turizmusban nagyon jól el tudnak helyezkedni. Tehát folyamatosan ugye olvassuk a hirdetéseket, hogy igazából szükség van szakácsra, pincérre, felszolgálóra, satöbbi. És tehát nem sok problémájuk van ezzel. Van külföldi kapcsolatunk is, tehát Németországba is mennek, Franciaországba is, és ott mindenütt megállták eddig a helyüket, tehát szeretik a szakmájukat." /Közép-magyarországi szakiskola, osztályfőnök/

7. Fontosabb tanulságok

Az interjúk tapasztalatai arra utalnak, hogy ma Magyarországon a szakiskolákban magas arányban lehet megtalálni a rendkívül hátrányos helyzetű, mélyszegénységből származó és jelentős tanulási nehézségekkel küzdő fiatalokat. A legsúlyosabb helyzetben levők életét nélkülözés, rendszeres éhezés, komfort nélküli lakóhely, az alapvető higiéniai feltételek és ismeretek teljes hiánya jellemzi. Ezt a leggyakrabban a kisebb települések iskoláiban tapasztaltuk, de Budapesten is találkoztunk ilyennel. A viszonylag rendezett anyagi körülményekkel rendelkező középrétegbe tartozó diákokkal kapcsolatban inkább a konfliktusos családi háttérről, a nem harmonikus szülő-gyermek kapcsolatokról számoltak be az interjúalanyok. Ezzel leginkább a nagyobb városokban találkoztunk. Az interjúk során kiderült, hogy a szakiskolákba járó fiatalok között rendkívül gyakori a dohányzás, az energiaitalok, az alkohol és az olcsó dizájner drogok fogyasztása. Utóbbi esetében hatalmas egészségügyi kockázatot jelent az ismeretlen összetétel. A problémát csak elmélyíti az elégtelen prevenció, a felvilágosító programok és a mentál-higéniés ellátás hiánya.

Az iskolák számára döntő fontosságúak voltak az általuk korábban intenzíven igénybe vett különböző pályázati lehetőségek, melyek elapadása súlyos anyagi helyzetbe sodorta őket. Mivel a diákok anyagi hátteréből következően az iskolai ösztöndíj a legerősebb tanulásra motiváló eszköz, a szakiskolák számára kiemelten fontosak lennének a hátrányos helyzetű tanulókat segítő ösztöndíjprogramok (például Útravaló-MACIKA Ösztöndíjprogram) kiterjesztése és pályázati lehetőségek újbóli bővítése, melyek száma az elmúlt években jelentősen visszaesett.

Az állami fenntartású (volt KLIK-es) iskolák vezetőinek túlnyomó többsége a túlzott centralizáció, a fölösleges bürokrácia és a lassú ügyintézés káros hatásairól számolt be. A nemegyszer rendkívül lassú és bonyolult eszközbeszerzés az oktatást is ellehetetlenítette. Az egyház vagy közhasznú szervezet által fenntartott iskolák

sokkal jobb anyagi helyzetről, és a fenntartóval való konfliktusmentes kapcsolatról számoltak be.

Az iskolaépületek között kevés olyanban jártunk, ahol jó volt lenni. A legjobb anyagi helyzetű iskolák felújított termekkel, tágas és vidáman díszített folyosókkal, remek színvonalú tanműhelyekkel és korszerű eszközparkkal dicsekedhetnek, de valószínűleg ez a ritkább. A másik végletet jelentik az iskolának alkalmatlan, folyosó nélküli, rossz állapotban levő, salétromos, kifejezetten egészségtelen épületek, amelyekben a korszerű (de sok esetben használhatatlan), interaktív táblák kifejezetten abszurd benyomást keltenek. A köztes állapotot jellemzi, hogy a valaha korszerű épület alapvetően megfelel iskolai célokra, de állapota rohamosan romlik és vezetői egyre több kijavíthatatlan problémába ütköznek.

A szakiskolai oktatók körében a közismereti oktatás fontosságát általában a szakmunka során használatos, legalapvetőbb számítási és írási-olvasási ismeretekként értelmezik és jellemzően nem tartják fontosnak az élethossziglani tanulás, a továbbképzés szempontjait. Az oktatásban a szaktárgyak dominanciája érvényesül és a közismereti tárgyak esetében minimális elvárások érvényülnek. Ebből pedig – az alacsony közismereti óraszámokat is figyelembe véve – az következik, hogy a szakiskolákat tömegesen hagyják el az írni-olvasni alig tudó, jövőbeli tovább- vagy átképzésre alkalmatlan szakképzettek, akik először még képesek elhelyezkedni tanult szakmájukban, de később képtelenek lesznek szakmai tudásuk megújítására, illetve átképzésre. Az előzetes szelekció miatt a szakiskolai diákok nagy részének az általános iskolából magával hozott tudása elégtelen, alapvető írás-olvasási és számolási problémákkal küzdenek. Az ilyen tanulók számára szükséges közismereti, illetve felzárkóztató óra híján a szakismeretek elsajátításának elemi feltételei is hiányoznak. Ezeknek a szakiskolákba kerülő diákoknak lenne leginkább szükségük a hosszabb tanulmányi időre elégtelen kezdeti tudásuk és hiányos alapkészségeik miatt. Mindenképpen szükségük lenne az igények különbözőségét figyelembe vevő felzárkóztatási programokra is, hogy a

szakiskola elkezdésekor fel tudjanak készülni legalább a szakmájukhoz szükséges ismeretek elsajátítására.

Az interjúalanyok szakmai gyakorlattal kapcsolatos tapasztalatai vegyesek, az iskolai és a cégnél végzett gyakorlatnak is megvannak a maga előnyei és hátrányai. Az iskolai tanműhelyek felszereltsége hullámzó, a külső cégeknél végzett gyakorlat (duális képzés) pedig az iskolák partnervállalatainak felkészültségétől és motiváltságától függ.

A szakképzett pályakezdők későbbi munkaerő-piaci lehetőségeire erős hatást gyakorol lakóhelyük lokális munkaerő-kereslete. A magas munkanélküliséggel jellemezhető térségekben a végzetteknek a közfoglalkoztatáson kívül gyakorlatilag semmilyen kilátásuk nincs az elhelyezkedésre, a jobb helyzetben levő térségekben, a nagyvárosokban és bizonyos szakmacsoportokban viszont magas a saját szakmában, akár külföldön elhelyezkedők aránya. Egyes iskoláknál a szakiskolákkal együttműködő helyi multinacionális nagyvállalatok a saját igényeikre specializált szakmai gyakorlatot biztosítanak az iskola diákjainak, akik gyakran a termelésbe is bekapcsolódhatnak, és ezek a cégek a tanulóknak automatikusan hosszú távú munkalehetőséget ajánlanak a szakmaszerzés után. Ennek előnye a biztos munkalehetőség, hátránya lehet a túlzott specializáció, ami beszűkítheti a szakképzett fiatalok adott vállalaton kívüli munkalehetőségeit.

Az interjúk tapasztalatai azt mutatták, hogy a felkeresett iskolák közül a legrosszabb anyagi helyzetűek (az épület minősége és a felszereltség szempontjából) az észak-magyarországi falvakban voltak, de a legfejlettebb központi régióban és a fővárosban is találkoztunk ilyen iskolával. Feltételezhetjük, hogy mind a gazdaságilag fejlettebb, mind pedig az elmaradottabb régiókra igaz, hogy a szegény családokból származó tanulók aránya lényegesen magasabb a többi iskolatípushoz képest. Ez jelentős esélyegyenlőségi problémákat vet fel, mivel a munkanélküliségből és szegénységből való kitörést leginkább az oktatás segíti elő. A szakiskolák anyagi ellehetetlenülése, vagy legalábbis súlyosan hátrányos helyzete azzal jár, hogy a szegénység által

legsúlyosabban érintett családok (például alacsony iskolai végzettségű, munkanélküli szülők) gyermekeinek jövője valószínűsíthetően kevéssé fog eltérni szüleik rendkívül rossz helyzetétől, ez pedig a szegénység és a munkanélküliség újratermelődéséhez vezet hosszú távon.

Irodalom

Eccles, J. S. – Barber, B. L. (1999): Student Council, Volunteering, Basketball, or Marching Band. What Kind of Extracurricular Involvement Matters? Journal of Adolescent Research, January 1999, vol. 14, no. 1, pp. 10-43. doi: 10.1177/0743558499141003

Fehérvári Anikó (2009): Kudarcok a szakiskolákban. Szakképzési Szemle, XXV. évfolyam 2009/1

Kertesi Gábor – Varga Júlia (2005): Foglalkoztatás és iskolázottság Magyarországon. Közgazdasági Szemle, LII. évf., 7–8. sz., 2005. július–augusztus, 633–662. o.

Kertesi Gábor (2000): Ingázás a falusi Magyarországon. Egy megoldatlan probléma. Közgazdasági Szemle, XLVII. évf., 2000. október (775–798. o.)

Köllő János (1997): A napi ingázás feltételei és a helyi munkanélküliség Magyarországon: számítások és számpéldák. Esély, 2. sz.

Simonyi Ágnes (2001): Tizenegy falu, ötvenöt család – kisgyermekes munkanélküli családok hátrányos munkaerőpiaci térségekben, Struktura Munkaügyi Kiadó, Budapest, 2001.

Vicsek Lilla (2006): Fókuszcsoport. Osiris, Budapest

Wang, J. – Shiveley, J. (2009): The Impact of Extra-curricular Activity on Student Academic Performance. Office of Institutional Research, California State University, Sacramento

Függelék: interjú vezérfonalak

Iskolaigazgatói vagy igazgatóhelyettesi interjú-vezérfonal

1. Bevezető kérdések (az interjúalany szakmai háttere)

Kérem, mondjon először pár szót magáról. Mióta vezeti Ön ezt az iskolát? Előtte tanított itt? Most is tanít? Mit? Mielőtt idejött, hol dolgozott? Hol tanult?

2. Az iskola

Kérem, most beszéljen kicsit az iskoláról, ahol vagyunk. Mikor jött létre ez az iskola? Mik voltak a legfontosabb események az iskola történetében? Milyen más középiskolák vannak a településen vagy a település vonzáskörzetében? Ez az iskola népszerűnek számít? Milyen képzések vannak az iskolában (szakiskola, szakközépiskola, gimnázium stb.)? A szakképzésben milyen szakmákat oktatnak? Melyek a népszerű és melyek a kevésbé népszerű szakmák? Miért éppen ezeket a szakmákat lehet az Önök iskolájában tanulni?

Körülbelül hány számítógép van az iskolában? Mennyire számítanak újnak, korszerűnek? Van mindegyiken internetelérés? Használhatják-e és szokták-e használni a számítógépeket a diákok a tanórákon kívül? Van könyvtáruk? Ezt mennyire szokták használni a diákok? Megfelelő számú tantermük és tornatermük van?

Ki az iskola fenntartója? Hogyan történik a finanszírozás? Vannak-e finanszírozási gondjaik? Ha igen, milyen problémákba ütköztek az elmúlt néhány évben?

A TOVÁBBIAKBAN A SZAKISKOLAI KÉPZÉSSEL KAPCSOLATBAN FOGUNK KÉRDEZNI

3. Az oktatás, a tanterv

Az Önök által követett tantervet hogyan alakítják ki, tehát mennyiben térnek el a kerettantervtől? Alkalmaznak vagy alkalmaztak korábban speciális tanterveket, felzárkóztató programokat? Egy diáknak átlagosan hány órája van egy héten a különböző évfolyamokon? Mik a tapasztalataik az országos kompetencia-felméréssel kapcsolatban?

Hogy érzi, a szakképzési törvény 2013-as változása milyen hatással volt az oktatás minőségére? Mit gondol a közismereti tárgyak fontosságáról? Mit gondol, az írás, olvasás, számolás, a számítástechnikai készségek és az idegennyelv-tudás mennyire fontos egy szakmunkás számára? Az Önök által oktatott mely szakmákban fontosak ezek a készségek és melyekben kevésbé? Milyennek látja a diákok közismereti- és szaktudását? Milyen lenne Ön szerint az ideális tanterv (szaktárgyak és közismereti tárgyak aránya, tartalma)? Mit gondol az élethosszig tartó tanulás szerepéről egy szakiskolát végzett pályáján?

Mennyire tartja fontosnak, hogy érettségit szerezzenek a szakiskolai tanulók? (Van erre lehetőség az Önök iskolájában?)

Milyenek a diákok és tanárok tapasztalatai a szakmai gyakorlat terén? Van tanműhelyük? A tanárok és a diákok elégedettek a felszereltségével? Minden diákjuk végez szakmai gyakorlatot? Általában az iskolai tanműhelyben, vagy külső cégnél? Milyen tapasztalataik vannak a tanulószerződéses munkával kapcsolatban?

4. A tanárok

Mekkora az átlagos osztálylétszám? Ezt megfelelőnek tartja, vagy túl alacsonynak/túl magasnak? Hány tanár tanít az iskolában? Megfelelőnek tartja a tanár-diák arányt? Milyen az oktatók végzettség és életkor szerinti összetétele? Az iskolában tanító tanárok mekkora részének van pedagógiai végzettsége? Milyen gyakran vesznek részt továbbképzéseken? Ezek kötelezőek, vagy választhatóak? Hogy látja, van a továbbképzéseknek valódi értelme?

Egy-egy tanár hetente hány órát oktat? Milyen egyéb kötelezettségeik vannak? Összesen hány órát dolgoznak egy héten? Milyen béreket fizetnek a tanároknak? Milyen a tanárok fluktuációja? Ha üresedés van, általában mennyi idő alatt találnak az iskolába munkaerőt? Hányan jelentkeznek ilyenkor a megüresedett pozícióra? Melyek a legfontosabb szempontok egy új tanár kiválasztásakor? Mit gondol, hogy érzik magukat az iskolában a tanárok? Mennyire érzi elkötelezettnek őket? Milyen pedagógiai vagy más jellegű problémákkal szembesülnek a tanárok a leggyakrabban az iskolában? Hogyan tudják megoldani ezeket?

5. A diákok

Hány diák jár most az iskolába? Ők általában a településen laknak, vagy a környező településekről járnak be? Mely településekről? Milyen a helyi/helyközi közlekedés színvonala, milyen a járatsűrűség? Van kollégiumuk? A diákoknak milyen készségeik vannak, milyen a tudásszintjük bekerüléskor? Mit gondol, milyen a környékbeli általános iskolák oktatási színvonala?

Mit gondol, hogy érzik magukat az iskolában a diákok? Milyen közös programokat szerveznek (pl. osztálykirándulás, szakkör, iskolai buli)? Mennyire jellemző a diákok körében a dohányzás, az alkohol- és drogfogyasztás? Ezt hogyan kezelik az iskolában? Mennyire jellemző, hogy lógnak a gyerekek az iskolából? Tudja, hogy mit csinálnak ilyenkor iskola helyett? Milyen társadalmi közegből, milyen társadalmi háttérrel érkeznek Önökhöz a diákok? Kérem, jellemezzen egy, az Önök iskolájába járó tipikus diákot! Milyen a családi háttere? Mit lehet tudni a szüleiről, lakhelyéről, életkörülményeiről? Milyen az egészségi állapota? Van, hogy éhesen érkezik az iskolába? Van, hogy az itt kapott ételt hazaviszi a családjának? Milyen a tanulmányi teljesítménye?

Mekkora a mélyszegénységben élő diákok aránya? És a hátrányos helyzetű tanulók aránya? Róluk hivatalosan megállapították, hogy hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetűek? Ha nem, miért gondolja őket annak? És mekkora a roma diákok aránya? Ezek az arányok kiegyenlítettek az egyes osztályokban? A fenti három csoport mennyire válik el egymástól? Milyen a családi hátterük? Mit lehet tudni a szüleikről, lakhelyükről, életkörülményeikről? Milyen az egészségi állapotuk? Van, hogy éhesen érkeznek az iskolába? Van, hogy az itt kapott ételt hazaviszik a családjuknak? Milyen a tanulmányi teljesítményük? Mit gondol, a

környékbeli középiskolákban mekkora a mélyszegénységben élő, a hátrányos helyzetű, illetve a roma tanulók aránya?

Mekkora a lemorzsolódás mértéke és általában mi az oka? A lemorzsolódás milyen tanulókra jellemző? Mit csinálnak, hova mennek utána? Van különbség az egyes képzések között a lemorzsolódást illetően? Van valamilyen stratégiájuk a lemorzsolódás megfékezésére? Ha igen, mi az? Hogy látja, mik voltak a tendenciák a lemorzsolódással kapcsolatban az Ön pályafutása alatt?

Általában hány év alatt végzik el a szakiskolát a diákok? Hova mennek tovább utána? Milyen gyorsan tudnak elhelyezkedni? Milyen munkát kapnak? Hányan szereznek érettségit, hányan mennek egyetemre, külföldre, hányan tanulnak más szakmát? Mit gondolnak az átképzésről, továbbképzésről, a jövőbeli esetleges szakmaváltásról?

6. Zárás

Van-e még valami, amit fontosnak gondol és nem került szóba?

Köszönjük segítségét és értékes válaszait!

Osztályfőnöki interjú-vezérfonal

1. Bevezető kérdések (az interjúalany szakmai háttere)

Kérem, mondjon először pár szót magáról. Mióta tanít ebben az iskolában? Milyen tárgyakat tanít? Mióta osztályfőnök, eddig hány osztálya volt? Hányadikos a mostani osztálya? Milyen szakmákat tanulnak az osztályában? Előtte hol dolgozott? Hol tanult pedagógusnak, milyen szakon?

2. Az iskola

Kérem, most beszéljen kicsit az iskoláról, ahol vagyunk. Mikor jött létre ez az iskola? Mik voltak a legfontosabb események az iskola történetében? Milyen más középiskolák vannak a településen vagy a település vonzáskörzetében? Ez az iskola népszerűnek számít? Milyen képzések vannak az iskolában (szakiskola, szakközépiskola, gimnázium stb.)? A szakképzésben milyen szakmákat oktatnak? Melyek a népszerű és melyek a kevésbé népszerű szakmák? Miért éppen ezeket a szakmákat lehet az Önök iskolájában tanulni?

Ki az iskola fenntartója? Hogyan történik a finanszírozás? Vannak-e finanszírozási gondjaik? Ha igen, milyen problémákba ütköztek az elmúlt néhány évben? Előfordul, hogy Önnek kell a saját költségén beszerezni eszközöket (pl. kréta, szivacs, fénymásolópapír), mert az iskolának nincs rá pénze?

A TOVÁBBIAKBAN A SZAKISKOLAI KÉPZÉSSEL KAPCSOLATBAN FOGUNK KÉRDEZNI

3. Az oktatás általában, a tanterv

Az Ön által követett tantervet hogyan alakítja ki, tehát mennyiben tér el a kerettantervtől? Alkalmaz vagy alkalmazott korábban speciális tanterveket, felzárkóztató programokat? Az osztályának hány órája van egy héten? Hány órában tanulnak szaktárgyakat és hány órában közismereti tárgyakat? Hogy érzi, a szakképzési törvény 2013-as változása milyen hatással volt az oktatás minőségére? Mit gondol a közismereti tárgyak fontosságáról? Mit gondol, az írás, olvasás, számolás, a számítástechnikai készségek és az idegennyelv-tudás mennyire fontos egy szakmunkás számára? Az iskola által oktatott mely szakmákban fontosak ezek a készségek és melyekben kevésbé? Milyennek látja diákjai közismereti- és szaktudását? Milyen lenne Ön szerint az ideális tanterv (szaktárgyak és közismereti tárgyak aránya, tartalma)? Mit gondol az élethosszig tartó tanulás szerepéről egy szakiskolát végzett pályáján?

Mennyire tartja fontosnak, hogy érettségit szerezzenek a szakiskolai tanulók? (Van erre lehetőség az Önök iskolájában?)

Milyenek a tapasztalatai a szakmai gyakorlat terén? Van tanműhelyük? Ha van, elégedett a felszereltségével? Minden diákja végez szakmai gyakorlatot? Általában az iskolai tanműhelyben, vagy külső cégnél végzik? Milyen tapasztalatai vannak a tanulószerződéses munkával kapcsolatban?

4. A munkája

Hányan járnak az osztályába? Ezt megfelelőnek tartja, vagy túl alacsonynak/túl magasnak? Megfelelőnek tartja a tanár-diák arányt? Az iskolában tanító tanárok mekkora részének van pedagógiai végzettsége? Mit gondol a szaktudásukról és hozzáállásukról? Mikor vett részt legutóbb továbbképzésen? Milyen gyakran vesz részt ilyenen? Kötelező részt venni ezeken vagy önszántából jelentkezett továbbképzésre? Hogy látja, van a továbbképzéseknek valódi értelme, haszna?

Hogy érzi magát ebben az iskolában? Hány órát oktat egy héten? Milyen egyéb kötelezettségei vannak az iskolában? Összesen hány órát dolgozik egy héten? Meg van elégedve a keresetével? Mit gondol a pedagógus-életpályamodellről?

Általában milyen pedagógiai vagy más jellegű problémákkal szembesül a munkája során? Hogyan tudja megoldani ezeket?

Milyenek a szülői értekezletek? Hány szülő szokott megjelenni? Mennyire ismeri őket? Milyen a tipikus szülő?

Milyenek az osztályfőnöki órák? Miről szoktak beszélni? Milyen a viszonya az osztályával? Mennyire ismeri a diákjait? Mennyire engedik közel magukhoz a diákok?

5. A diákok

Az osztályába járó gyerekek közül hány lakik a településen és hány jár be a környező településekről? Melyik településekről? Milyen a helyi/helyközi közlekedés színvonala, milyen a járatsűrűség? Hányan kollégisták? Milyen készségeik voltak kezdetben, milyen volt a tudásszintjük bekerüléskor? Mit gondol, milyen a környékbeli általános iskolák oktatási színvonala?

Mit gondol, hogy érzik magukat a diákok az iskolában? Milyen az osztályközösség? Milyen közös programokat szerveznek (pl. osztálykirándulás, szakkör, iskolai buli)? Hogyan telnek ezek a programok?

Mennyire jellemző a diákok körében a dohányzás, az alkohol- és drogfogyasztás? Ezt hogyan kezelik az iskolában? Mennyire jellemző, hogy lógnak a gyerekek az iskolából? Tudja, hogy mit csinálnak ilyenkor iskola helyett?

Jár családlátogatásra a diákok otthonába? Milyen társadalmi közegből, milyen társadalmi háttérrel érkeztek az iskolába az osztályába járó diákok? Kérem, jellemezzen egy, az Ön osztályába járó tipikus diákot! Milyen a családi háttere? Mit lehet tudni a szüleiről, lakhelyéről, életkörülményeiről? Milyen az egészségi állapota? Van, hogy éhesen érkezik az iskolába? Van, hogy az itt kapott ételt hazaviszi a családjának? Milyen a tanulmányi teljesítménye?

Mekkora a mélyszegénységben élő diákok aránya az osztályában? És a hátrányos helyzetű tanulók aránya? Róluk hivatalosan megállapították, hogy hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetűek? Ha nem, miért gondolja őket annak? És mekkora a roma diákok aránya? Ezek az arányok kiegyenlítettek az egyes osztályokban? A fenti három csoport mennyire válik el egymástól? Milyen a családi hátterük? Mit lehet tudni a szüleikről,

lakhelyükről, életkörülményeikről? Milyen az egészségi állapotuk? Van, hogy éhesen érkeznek az iskolába? Van, hogy az itt kapott ételt hazaviszik a családjuknak? Milyen a tanulmányi teljesítményük? Mit gondol, a környékbeli középiskolákban mekkora a mélyszegénységben élő, a hátrányos helyzetű, illetve a roma tanulók aránya?

Mekkora a lemorzsolódás mértéke az iskolában és általában mi az oka? A lemorzsolódás milyen tanulókra jellemző? Mit csinálnak, hova mennek utána? Van valamilyen egyéni stratégiája a lemorzsolódás megfékezésére? Ha igen, mi az? És intézményi szinten foglalkoznak a lemorzsolódással? Hogy látja, mik voltak a tendenciák a lemorzsolódással kapcsolatban az Ön pályafutása alatt?

Általában hány év alatt végzik el a szakiskolát a diákjai? Mennyire jellemzőek a bukások? Hova mennek tovább utána? Milyen gyorsan tudnak elhelyezkedni? Milyen munkát kapnak? Hányan szereznek érettségit, hányan mennek egyetemre, külföldre, hányan tanulnak más szakmát? Mit gondolnak az átképzésről, továbbképzésről, a jövőbeli esetleges szakmaváltásról?

6. Zárás

Van-e még valami, amit fontosnak gondol és nem került szóba?

Köszönjük segítségét és értékes válaszait!

Közismereti- vagy szakoktatói interjú-vezérfonal

1. Bevezető kérdések (az interjúalany szakmai háttere)

Kérem, mondjon először pár szót magáról. Mióta tanít ebben az iskolában? Milyen tárgyakat tanít? Előtte hol dolgozott? Hol tanult pedagógusnak, milyen szakon?

2. Az iskola

Kérem, most beszéljen kicsit az iskoláról, ahol vagyunk. Mikor jött létre ez az iskola? Mik voltak a legfontosabb események az iskola történetében? Milyen más középiskolák vannak a településen vagy a település vonzáskörzetében? Ez az iskola népszerűnek számít? Milyen képzések vannak az iskolában (szakiskola, szakközépiskola, gimnázium stb.)? A szakképzésben milyen szakmákat oktatnak? Melyek a népszerű és melyek a kevésbé népszerű szakmák? Miért éppen ezeket a szakmákat lehet az Önök iskolájában tanulni?

Ki az iskola fenntartója? Hogyan történik a finanszírozás? Vannak-e finanszírozási gondjaik? Ha igen, milyen problémákba ütköztek az elmúlt néhány évben? Előfordul, hogy Önnek kell a saját költségén beszerezni eszközöket (pl. kréta, szivacs, fénymásolópapír), mert az iskolának nincs rá pénze?

A TOVÁBBIAKBAN A SZAKISKOLAI KÉPZÉSSEL KAPCSOLATBAN FOGUNK KÉRDEZNI

3. Az oktatás általában, a tanterv

Az Ön által követett tantervet hogyan alakítja ki, tehát mennyiben tér el a kerettantervtől? Alkalmaz vagy alkalmazott korábban Ön vagy kollégája speciális tanterveket, felzárkóztató programokat? Egy diáknak átlagosan hány órája van egy héten a különböző évfolyamokon? Hány órában tanulnak szaktárgyakat és hány órában közismereti tárgyakat? Hogy érzi, a szakképzési törvény 2013-as változása milyen hatással volt az oktatás minőségére? Mit gondol a közismereti tárgyak fontosságáról? Mit gondol, az írás, olvasás, számolás, a számítástechnikai készségek és az idegennyelv-tudás mennyire fontos egy szakmunkás számára? Az Ön által / az iskola által oktatott mely szakmákban fontosak ezek a készségek és melyekben kevésbé? Milyennek látja a diákok közismereti- és szaktudását? Milyen lenne Ön szerint az ideális tanterv (szaktárgyak és közismereti tárgyak aránya, tartalma)? Mit gondol az élethosszig tartó tanulás szerepéről egy szakiskolát végzett pályáján?

Mennyire tartja fontosnak, hogy érettségit szerezzenek a szakiskolai tanulók? (Van erre lehetőség az Önök iskolájában?)

Milyenek a tapasztalatai a szakmai gyakorlat terén? Van tanműhelyük? Ha van, elégedett a felszereltségével? Minden diákja végez szakmai gyakorlatot? Általában az iskolai tanműhelyben, vagy külső cégnél végzik? Milyen tapasztalatai vannak a tanulószerződéses munkával kapcsolatban?

4. A munkája

Mekkora az átlagos osztálylétszám? Ezt megfelelőnek tartja, vagy túl alacsonynak/túl magasnak? Megfelelőnek tartja a tanár-diák arányt? Az iskolában tanító tanárok mekkora részének van pedagógiai végzettsége? Mit gondol a szaktudásukról és hozzáállásukról? Mikor vett részt legutóbb továbbképzésen? Milyen gyakran vesz részt ilyenen? Kötelező részt venni ezeken vagy önszántából jelentkezett továbbképzésre? Hogy látja, van a továbbképzéseknek valódi értelme, haszna?

Hogy érzi magát ebben az iskolában? Hány órát oktat egy héten? Milyen egyéb kötelezettségei vannak az iskolában? Összesen hány órát dolgozik egy héten? Meg van elégedve a keresetével? Mit gondol a pedagógus-életpályamodellről?

Általában milyen pedagógiai vagy más jellegű problémákkal szembesül a munkája során? Hogyan tudja megoldani ezeket?

5. A diákok

A gyerekek körülbelül mekkora része lakik a településen és hány jár be a környező településekről? Melyik településekről? Milyen a helyi/helyközi közlekedés színvonala, milyen a járatsűrűség? Hányan kollégisták? Milyen készségeik voltak kezdetben, milyen volt a tudásszintjük bekerüléskor? Mit gondol, milyen a környékbeli általános iskolák oktatási színvonala?

Mit gondol, hogyan érzik magukat az iskolában? Milyen közös programokat szerveznek (pl. osztálykirándulás, szakkör, iskolai buli)? Hogyan telnek ezek a programok? Mennyire jellemző a diákok körében a dohányzás, az alkohol- és drogfogyasztás? Ezt hogyan kezelik az iskolában? Mennyire jellemző, hogy lógnak a gyerekek az iskolából? Tudja, hogy mit csinálnak ilyenkor iskola helyett?

Milyen társadalmi közegből, milyen társadalmi háttérrel érkeznek az iskolába a diákok? Kérem, jellemezzen egy, az iskolába járó tipikus diákot! Milyen a családi háttere? Mit lehet tudni a szüleiről, lakhelyéről, életkörülményeiről? Milyen az egészségi állapota? Van, hogy éhesen érkezik az iskolába? Van, hogy az itt kapott ételt hazaviszi a családjának? Milyen a tanulmányi teljesítménye?

Mekkora a mélyszegénységben élő diákok aránya azokban az osztályokban, ahol Ön tanít? És a hátrányos helyzetű tanulók aránya? Róluk hivatalosan megállapították, hogy hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetűek? Ha nem, miért gondolja őket annak? És mekkora a roma diákok aránya? Ezek az arányok kiegyenlítettek az egyes osztályokban? A fenti három csoport mennyire válik el egymástól? Milyen a családi hátterük? Mit lehet tudni a szüleikről, lakhelyükről, életkörülményeikről? Milyen az egészségi állapotuk? Van, hogy éhesen érkeznek az iskolába? Van, hogy az itt kapott ételt hazaviszik a családjuknak? Milyen a tanulmányi teljesítményük? Mit gondol, a környékbeli középiskolákban mekkora a mélyszegénységben élő, a hátrányos helyzetű, illetve a roma tanulók aránya?

Körülbelül mekkora a lemorzsolódás mértéke az iskolában és általában mi az oka? A lemorzsolódás milyen tanulókra jellemző? Mit csinálnak, hova mennek utána? Van

valamilyen egyéni stratégiája a lemorzsolódás megfékezésére? Ha igen, mi az? És intézményi szinten foglalkoznak a lemorzsolódással? Hogy látja, mik voltak a tendenciák a lemorzsolódással kapcsolatban az Ön pályafutása alatt?

Általában hány év alatt végzik el a szakiskolát a diákok? Mennyire jellemzőek a bukások? Hova mennek tovább utána? Milyen gyorsan tudnak elhelyezkedni? Milyen munkát kapnak? Hányan szereznek érettségit, hányan mennek egyetemre, külföldre, hányan tanulnak más szakmát? Mit gondolnak az átképzésről, továbbképzésről, a jövőbeli esetleges szakmaváltásról?

6. Zárás

Van-e még valami, amit fontosnak gondol és nem került szóba?

Köszönjük segítségét és értékes válaszait!